

Sovjeti u Afganistanu i Amerikanci u Grenadi: Razlike u intervencijama

Grabar, Matija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:900763>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-10**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA POVIJEST

DIPLOMSKI RAD

Sovjeti u Afganistanu i Amerikanci u Grenadi: Razlike
u intervencijama

Student: Matija Grabar

Mentor: dr.sc. Tvrтко Jakovina

Zagreb, veljača 2023.

Sadržaj

Uvod	1
Sovjetska intervencija u Afganistanu	3
Demokratska Republika Afganistan	5
Pobuna u Heratu	8
Aminov prevrat	9
Sovjetska intervencija	11
Operacija „Ciklon“	16
Intervencija SAD-a na Grenadi	19
Reakcija SAD-a	24
Operacija Urgent Fury	27
Usporedba intervencija SSSR-a i SAD-a	31
Unutarnja reakcija na vojne intervencije SSSR-a i SAD-a	33
Međunarodna reakcija na vojne intervencije SSSR-a i SAD-a	41
Međunarodna reakcija na sovjetsku intervenciju u Afganistanu	41
Međunarodna reakcija na vojnu intervenciju SAD-a na Grenadi	45
Olimpijske igre	48
Zaključak	53
BIBLIOGRAFIJA	56

Uvod

U radu ću pisati o usporedbi između sovjetske intervencije u Afganistanu i američke u Grenadi i njihovim problemima na unutarnjem i vanjskom planu zbog vojne intervencije. Ove vojne intervencije nisu bile izolirani slučajevi već dio političkog sukoba koji se naziva Hladni rat koji je trajao četrdesetak godina. Za cijelo vrijeme trajanja sukoba nikada nije došlo do otvorenog vojnog sukoba između SSSR i SAD već su ratovi vođeni preko posrednika tzv. proxy war. Dinamika sukoba se mijenjala od vrhunca napetosti za vrijeme Kubanske raketne krize 1962. pa do politike detanta (popuštanja) koja je početkom 1970-ih smanjila napetosti. Možda i posljednji čavao u lijes Detant je dobio nakon vojne intervencije Sovjetskog Saveza u prosincu 1979. u Afganistanu. Nakon državnog udara u travnju 1978. na vlast dolazi PDPA- Narodna demokratska partija Afganistana čije vodstvo nije bilo po ukusu generalnog sekretara SSSR-a Leonida Brežnjeva i ostatku Politbiroa – vrhovnog izvršnog političkog tijela SSSR-a. Ubrzo se pokazalo da vodstvo PDPA nije sposobno samostalno očuvati vlast te se Politbiro upleo u promjene u vrhu vlasti u Afganistanu koje su dovele do nove nestabilnosti.

Predsjednik Afganistana Nur Muhammad Taraki u rujnu 1979. dobio je naredbu od Brežnjeva da se mora eliminirati Hafizullaha Amin koji je tada bio premijer. Amin je uspio preživjeti atentat i preuzeti svu vlast u Afganistanu. Brežnjevi i Politbiro nisu imali povjerenja u Amina i krenuli su u razradu plana eliminacije Amina i postavljanja Babraka Kamrala na vlast. Ta odluka je uvukla Sovjetski Savez u skoro desetljeće rata i odnijela brojne živote sovjetskih vojnika. SAD je iskoristio priliku koja za otežavanje rata Sovjetskom Savezu i uz pomoć ponajviše Pakistana organizirao potporu afganistanskim mudžahedinima u borbi protiv SSSR. Mudžahedin je naziv za borca za vjeru u islamskom svijetu, a oni su se najviše uz pomoć SAD-a i Pakistana deset godina borili protiv sovjetske i afganistanske vojske.

Početkom 1980-ih SSSR i SAD počeli su s pripremom za raspoređivanje nove generacije raketnih sustava u Europi. SAD je tu bio u prednosti jer je na teritoriju svojih europskih saveznika mogao postaviti raketne sustave koji u dometu imaju SSSR. Sovjetski Savez je zato prinuđen potražiti lokaciju koja bi ih strateški izjednačila s pozicijom koju ima SAD.

U vrijeme početka sovjetske vojne intervencije 1979. američki predsjednik bio je Jimmy Carter, koji je i započeo s pomaganjem mudžahedinskim borcima, ali njega je na izborima 1980. pobijedio Ronald Reagan. On je unio novu dinamiku u odnos između SAD-a i SSSR-a i nije htio biti osoba koja će posustati pred „carstvom zla“. Za vrijeme njegove administracije povećavani su iznosi financijske pomoći mudžahedinima koja je započela za vrijeme Cartera.

Na Grenadi je 1979. došlo do državnog udara predvođenog marksističko-lenjinističkim pokretom New Jewel Movement i jedna Karipska država promijenila je stranu u Hladnom ratu. Tijekom rujna 1983. došlo je do prevrata u samome vrhu New Jewel Movementa što izazvalo opći kaos na otoku koji je bio u američkome dvorištu i na kojem su bili američki državljani. Reagan je odlučio poslati američku vojsku na ovaj maleni otok na kojem je, nakon invazije, srušen režim NJM-a.

Iako između Afganistana i Grenade ne postoje gotovo nikakve sličnosti u globalnome sukobu, veže ih prisutnost ovih dviju supersila, čiji su se krakovi prostirali do svake zemlje pa tako i na Afganistan i Grenadu. Cilj je ovoga diplomskoga rada opisati ključne trenutke i argumente koji su doveli do odluka za vojnom intervencijom u administraciji predsjednika Reagana te u Politbirou Leonida Brežnjeva. Konkretni odgovor na sovjetsku prijetnju, izostao je upravo kod predsjednika Cartera, koji protiv unutarnjih i vanjskih problema nije mogao u kratkome vremenskome roku napraviti ništa konkretno osim bojkota ljetnih Olimpijskih igara u Moskvi. Bojkot OI u Moskvi trebao je služiti kao vanjskopolitička pobjeda predsjednika Cartera, ali u taj potez za sobom vuče brojne probleme. Carter također u četiri godine nije imao odgovor na dugogodišnju stagflaciju američke ekonomije. Reagan je htio suzbiti sovjetski utjecaj gdje god je to bilo moguće, a pogotovo u zapadnoj hemisferi gdje je Grenada bila izvrsna prilika za pokazivanje američke vojne moći, koja je od Vijetnama osporavana.

Potom ću usporediti dvije intervencije i prikazati razlike i sličnosti u njihovim reakcijama, kako na unutarnjem, tako i na vanjskom planu. Unutarnja reakcija nije dolazila paralelno s razvojem događaja već s vremenskim odmakom, pa su zato i problemi na početku intervenciju manji. Međunarodne reakcije prije dolazi do izražaja te se u njima može razlikovati odnos unutar Zapadnoga ili Istočnoga bloka, koji na drugačiji način javno reagiraju na poteze SAD-a ili SSSR-a. Politička kriza izazvana sovjetskom intervencijom u Afganistanu i američkom u Grenadi imala je svoj odraz i na Olimpijske igre koje su bile održane u Moskvi 1980. i Los Angelesu 1984., koje su zapamćene po bojkotima supersila. Međutim, Olimpijske su igre već dugi niz godina bile pozornica za direktno nadmetanje supersila, a izostanak jedne ili druge strane stvara mnogo više problema od samoga izostanka sa sportskoga natjecanja.

Sovjetska intervencija u Afganistanu

Afganistan je graničio s trima državama – Sovjetskim Savezom, Iranom i Pakistanom, a svaka od tih država bila je po broju stanovnika i bogatstvu moćnija od Afganistana. Etnička je slika Afganistana složena i isprepletana raznim klanovima koji su u višestoljetnim međusobnim zavadama. Grupiranja na temelju etničke pripadnosti dodatno su potaknuta geografskim obilježjima i lošom infrastrukturom u Afganistanu. Najbrojnije su etničke grupacije Paštuni i Tadžici koji zajedno čine oko dvije trećine stanovništva u Afganistanu. Ostale etničke skupine čine Hazari, Uzbeki, Ajmaci, Turkmeni i drugi.. Njihova odanost bila je okrenuta prema njihovom selu, plemenu, klanu ili lokalnome vođi. Tijekom povijesti pokazalo se da se interesi raznih plemena ujedinjuju u slučaju vanjske agresije. Prvi pokušaj da Afganistan postane kolonija Britanskoga Carstva započeo je iz Indije 1839. i u sljedećih 80 godina u još dva navrata. Afganistan nikada nije postao britanska kolonija, ali su ovlasti vladara u Kabulu bile ograničene mirovnim ugovorima i ostalim dogovorima s Britancima.¹

Zadnji monarh Kraljevine Afganistan bio je Mohammed Zahir Shah, koji je tom zemljom vladao od 1933. do 1973., a razdoblje njegove vladavine smatra se relativno mirnim periodom afganistanske povijesti. Zahir Shah nije ubijen u državnom udaru 1973. jer je u to vrijeme bio u Italiji na liječenju te je u egzilu proveo sljedećih 29 godina. Daoud je odlučio prekinuti monarhističko uređenje i proglasio se predsjednikom novoosnovane Republike Afganistan. Afganistan je jedna od prvih država koja je priznala postojanje SSSR-a još 1921., a nakon Drugoga svjetskog rata Afganistan je bio u prijateljskim odnosima sa Sovjetskim Savezom, koji je izvodio mnoge infrastrukturne radove u Afganistanu. Daoud Khan nastavio je politiku dobrih odnosa sa Sovjetskim Savezom dok su u Moskvi Afganistan smatrali feudalnom zemljom nad kojom oni imaju dovoljno utjecaja.² Daoud je odlučio polako zaokrenuti vanjsku politiku i usmjeriti je više prema nesvrstanosti, što je za Moskvu bilo idealno i s vremenom su rasle sumnje prema njegovim namjerama. Daoud je kao i njegov bratić odlučio sjediti na dvjema stolicama, a njegov citat to najbolje potvrđuje: „Najsretniji se osjećam kada svoje američke cigarete mogu zapaliti sovjetskim šibicama.“³ No Daoud državni udar nije izvršio

¹ Braithwaite, Rodric. *Afgantsy: The Russians in Afghanistan 1979-89*. Oxford University Press, 2011., 26.

²Fenzel, Michael. *No Miracles: The Failure of Soviet Decision-Making in the Afghan*. Stanford: Stanford University Press, 2017., 73.

³ Braithwaite, 32.

sam. U tome su mu bili potrebni saveznici, a njih je pronašao u komunistima koji su bili podijeljeni u dvije frakcije – Kalk i Parčam – od kojih mu je druga bila od veće pomoći jer je bila umjerenija u svojim stavovima. Ono što su u Daoud i dvije komunističke frakcije dijelili bila je ideja za modernizacijom afganistanske države i društva. U Daoudovoj vladi i na mnogim pozicijama u državnim službama i vojsci bili su ljudi za koje se znalo da su komunistički simpatizeri. Takvu je situaciju Sovjetski Savez znao iskoristiti pa su za vrijeme Daoudove vladavine bili vrlo dobro upućeni u događaje u Kabulu jer su mnogi članovi Kalka i Parčama bili doušnici KGB-a.

Odnosi između Daouda i komunista postajali su lošiji, a to je eskaliralo ubojstvom Mir Akbar Khybera u travnju 1978., jednoga od prominentnijih članova frakcije Parčam. Njegov pogreb pretvorio se u demonstracije na ulicama Kabula jer se vjerovalo da je Daoud ili netko iz vlade naredio njegovo ubojstvo. Nakon demonstracija vođa frakcije Parčam uhićen je Babrak Karmal, a druga najbitnija osoba frakcije Kalk Hafizullah Amin stavljen je u kućni pritvor.⁴ Pokazalo se da je Daoud podcijenio komuniste, a pogotovo Aminov utjecaj u vojsci jer je Amin preko članova svoje obitelji prosljeđivao naredbe koja su dovele do novoga državnog udara. Sauraska revolucija nazvana je po mjesecu sauru, kako se u Afganistanu naziva mjesec travanj. Afganistanski komunisti su htjeli revoluciju, ali po svojem opsegu ovo se ne može nazvati revolucijom, već državnim udarom. Presudni događaji odvijali su se 27. travnja, kada su tenkovi vođeni časnicima afganistanske vojske koji su bili članovi ili simpatizeri Kalka došli pred predsjedničku palaču Arg. U pucnjavi koja je uslijedila otpor je brzo slomljen, a Daoud i svi članovi njegove obitelji koji su tamo zatečeni ubijeni su. U Kabulu je također došlo do sukoba i prema procjenama stradalo je oko dvije tisuće ljudi, ali situacija se stabilizirala tijekom sljedećih nekoliko dana.⁵

⁴ Feifer, Gregory. *The Great Gamble: The Soviet War in Afghanistan*. Harper Collins e-books, 2008., 23.

⁵ Isto, 23.

Demokratska Republika Afganistan

Demokratska Republika Afganistan osnovana je 1978. nakon saurskoga državnog udara koju su predvodili članovi Kalk frakcije, prvenstveno Hafizullah Amin i Nur Mohammad Taraki, a uz njih i najprominentniji član frakcije Parčam – Babrak Karmal. Svi su bili članovi Narodne demokratske partije Afganistana – PDPA-a, koja je službeno osnovana 1965. U mnogim komunističkim partijama postoje dvije struje – jedna liberalnija, koja više naginje socijaldemokratskim načelima i koja želi doći na vlast putem izbora i druga struja, ona ekstremnija, koja najčešće smatra da je revolucija jedini ispravni način za uvođenje komunizma. Iako su ovo općenite karakteristike one bi se dijelom mogle i primijeniti na dvije frakcije unutar PDPA-a, a one su Kalk (Masa) i Parčam (Zastava). One su dobile imena prema svojim glasilima koja su krenula izlaziti tijekom 1960-ih godina dok je do raskola službeno došlo 1967. Pristalice Parčama bili su uglavnom ljudi s urbaniziranih područja srednje i više srednje klase koji nisu zagovarali revoluciju u Afganistanu. Bili su svjesni zaostalosti zemlje te je njihova ideja bila postepeno uvođenje komunizma. Mjesta za njihove ideje modernizacije društva moglo se naći i za vrijeme vladanja Zahir Shaha i kasnije Daouda, kojemu su i pomogli u dolasku na vlast. S druge strane, frakciju Kalk poistovjećuje se s Paštunima iz ruralnih krajeva zemlje koji nijednu cijenu ne smatraju previsokom za uspostavu komunizma te revoluciju smatraju jednim pravim putem do uspostave komunističke vlasti.⁶ Ove dvije frakcije održale su na poticaj SSSR-a prvi zajednički plenum 1977. godine, kada je Daoud zaoštrio svoju politiku prema komunistima te su mnogi njihovi drugovi to platili glavom. Iako je Moskva uvijek na neki način podupirala djelovanje obiju frakcija i koristila informacije koje su dobivali, podrška njihovu djelovanju bila je ograničena. Jedan od razloga je to što je Afganistan bio nesvrstana zemlja koja nije ni na koji način nije ugrožavala SSSR i takav *status quo* odgovarao je Sovjetskomu Savezu. Dodatan razlog tomu je što su Afganistan smatrali zemljom koja nije dostigla preduvjete potrebne za revoluciju. Također je nejedinstvo izraženo u PDPA-u bilo problem koji bi opstruirao potencijalni komunistički režim uz nedovoljnu bazu potpore u stanovništvu.⁷ Ova druga procjena pokazat će se točnom i bit će realnost pri izlasku sovjetskih trupa iz Afganistana.

Saurski puč (revoluciju) proveli su afganistanski komunisti bez direktne pomoći Sovjetskoga Saveza, u kojem su bili iznenađeni razvojem događaja u Kabulu, ali morali su se prilagoditi

⁶ Feifer, Gregory. *The Great Gamble: The Soviet War in Afghanistan*. Harper Collins e-books, 2008., 22.

⁷ Isto, 24.

novonastaloj situaciji koja je otvarala nove prostore za suradnju.⁸ Na čelo države došao je lider Kalka, Nur Mohammad Taraki, koji je postao predsjednik Demokratske Republike Afganistan. Njegov potpredsjednik i zamjenik bio je Babrak Karmal, koji je bio lider frakcije Parčam i to se može smatrati gestom pomirenja tih dviju frakcija. Drugi čovjek Kalka – Amin – postao je ministar vanjskih poslova, iako je puč izvršen na njegovu inicijativu. Takva politika pomirenja bila je i na tragu uputa iz Moskve. Moskva je uvijek zagovarala jedinstvo partija koje je potrebno u opoziciji ili ilegali, a pogotovo nakon dolaska na vlast. To se nije dogodilo, nego se razdor između frakcija samo povećavao. Nakon obračuna s nekomunističkim elementima na red su došli Parčamovci. U sljedećim mjesecima, osobito na Aminovu inicijativu, Kalk je počeo preuzimati sve funkcije u vlasti te su polako istiskali Parčamovce iz vlasti. Babrak Karmal je u srpnju 1978. postavljen na položaj veleposlanika u Čehoslovačkoj nakon što su Amin i Taraki smijenili njega i druge ministre iz Parčama s položaja u vladi.⁹

Postupci Kalkova režima nisu bili odobravani u SSSR-u jer su oni radili suprotno od onih savjeta koje su dobivali u Moskvi. Problem je bio u tome što komunizam nije imao puno pobornika u Afganistanu. Afganistan je bio ruralna tradicionalna zemlja i slabo povezana. Ono što bi takvom režimu pomoglo i bez moskovskih savjeta je proširenje svojih djelovanja na što veći broj ljudi koji ne moraju biti komunisti, a Taraki i Amin radili su upravo suprotno. Oni ne samo da nisu proširili djelovanje izvan partije, nego su ga smanjili političkim ubojstvima ili smjenjivanjem Parčamovaca te su gubili bazu ljudi koja je i činila njihovu partiju. Na upite zašto to rade oni su odgovarali da su se čistke događale i u Sovjetskome Savezu tijekom građanskoga rata i nakon njega. Provođenje agrarne reforme zadiralo je u dijelove zemlje u kojima su imali slab ili nikakav utjecaj koji je dodatno potkopao pokušaj preraspodjele zemlje, a upitno je jesu li uopće imali ideju kako konkretno provesti tu agrarnu reformu.¹⁰ Još jedna od pogrešaka bilo je zadiranje u tradicionalni islamski način života i davanje većih prava ženama uz zabranu dogovorenih brakova, što je civilizacijska norma praktički svih razvijenih država. Oni nisu imali moć toliko zadirati u život tradicionalnih islamskih zajednica i tim činom napravili su dodatni razdor prema većem dijelu Afganistana, koji takve promjene nije tražio. Taraki je po savjete često išao kod sovjetskoga veleposlanika Aleksandra Puzanova, koji je tu funkciju obnašao od 1972. Nije slučajno došao u Afganistan

⁸ Westad, Odd Arne. Globalni hladni rat: velike sile i Treći svijet. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2009., 402

⁹ Isto, 406.

¹⁰ Feifer, 24.

kao birokrat kojem se treba pronaći pozicija ili po kazni kao Molotov u Mongoliji, a od 1962. do 1967. bio je veleposlanik u Jugoslaviji.¹¹ Informacije koje je prenosio u Moskvu imale su svoj značaj pogotovo nakon Saurškoga puča, kada je Afganistan postao komunistička zemlja. Puzanov je iz prve ruke mogao posvjedočiti da situacija ide u pogrešnome smjeru i da dolazi do obračuna unutar komunističke partije i da režim koji nije imao veliku potporu po dolasku na vlast iz dana u dan ima sve manje pristalica. Taraki je u razgovoru s Puzanovom u lipnju 1978. neprestano ponavljao kako je „partija ujedinjena i da je jedinstvo ojačano“, ali te riječi bile su u potpunosti drugačije od stvarne situacije.¹² Neodvojivo je funkcioniranje PDPA-a bez potpore iz Moskve jer čim su izvršili državni udar, počeli su se potpisivati ugovori o suradnji. Oni su značili veću pomoć Sovjetskoga Saveza u raznoraznim oblicima – od pomoći u hrani, infrastrukturnim radovima i, najbitnije za buduće događaje, u obliku dolaska sovjetskih vojnih instruktora. Jedan od problema afganistanske vojske bila je raznovrsna etnička slika države koja se preslikava na vojsku, što se zatim odražava u političkim uvjerenjima časnika i vojnika na koje se ne može sto posto računati u svakoj situaciji, što su dokazali i državni udari 1973. i 1978., koji su bili potpomognuti dijelovima vojske. Također, plaće i životni uvjeti u vojarnama nisu bili najbolji, pa su časnici i vojnici često zlorabili svoju uniformu ili položaj i raznoraznim malverzacijama dolazili do materijalnih sredstava i tako potkopavali kapacitete vojske. Zato su u Afganistan dolazili vojni instruktori iz sovjetske armije da bi bili što spremniji u slučaju vojnoga sukoba. Za vojni se sukob ubrzo pokazalo da je neizbježan, ali se nije znalo kakva će obujma taj sukob biti.

¹¹ Westad, 400.

¹² Volkogonov, Dmitry. Autopsija za Carstvo: Sedam vođa koje su izgradile sovjetski režim. Free Press: 1999., 330.

Pobuna u Heratu

Herat je po broju stanovnika treći po veličini grad u Afganistanu i nalazi se na zapadu zemlje. U njemu se nalazio i određeni broj sovjetskih vojnih instruktora i pristaša Kalka. Oni nisu imali većinsku podršku u Heratu, a mnogi građani bili su nezadovoljni agrarnom reformom i sekularnom politikom koja je dolazila iz Kabula. Dana 15. ožujka 1979. izbija pobuna protiv centralne komunističke vlasti koju su potaknuli muslimanski klerici. Vlast je odlučila reagirati na tu pobunu, ali su poslali pogrešnu vojnu diviziju da uguši pobunu jer je velik dio vojnika dezertirao i odlučio se pridružiti pobunjenicima. Pobuna je bila islamskoga karaktera i nakon osvajanja danima su se gradom čuli povici „Allahu Akbar“, ali nije postojala jedinstvena figura koja bi tu pobunu vodila, a gradom je tih dana vladala anarhija. Nakon pet dana poslani su vojnici odani Kalku i pobuna je ugušena.¹³ Ovo je najveći incident do početka sovjetske intervencije, iako su još neki uslijedili tijekom ljeta što ukazuje na činjenicu kako ovo nije izolirani slučaj već da je nezadovoljstvo veliko u mnogim dijelovima zemlje. Ovaj incident izazvao je zabrinutost u Moskvi jer su sada potvrđene sumnje da ih Taraki neprestano laže i ne sluša savjete koje dobiva, već radi upravo suprotno. U tome trenutku poznato je kako se na granicama s Iranom i Pakistanom nalaze mnoge grupacije koje su spremne tijekom narednih ljetnih mjeseci na oružanu pobunu. Za vrijeme pobune u Heratu jedna od tema višednevnih sastanaka Politburoa CK KPSS-a bila je: „Pogoršanje stanja u DR Afganistan i mogući odgovori s naše strane“ na kojima se raspravljalo upravo o pobuni u Heratu i pozivima za povećanje vojne pomoći pa i vojnoga uplitanja sovjetske armije u sukob s pobunjenicima.¹⁴ Taraki je osobno 20. ožujka došao u Moskvu kako bi razgovarao s visokim dužnosnicima i Brežnjevom oko zahtjeva za pomoć. Odobrena mu je većina zahtjeva kao što je slanje dodatnih vojnih instruktora, a 100 tisuća tona žita dopremljeno je u Kabul. Predsjednik vijeća ministara Aleksej Kosigin otišao je u Pakistan razgovarati s pakistanskim ministrom vanjskih poslova kako bi smanjio pritisak koji je dolazio iz Pakistana, koji je već tada počeo naoružavati mudžahedine. Odlučeno je javno okriviti SAD, Kinu, Iran i Pakistan za miješanje u unutarnje poslove Afganistana, točnije prebaciti odgovornost za pobunu na njih. Slanje sovjetskih vojnika u direktni sukob protiv afganistanskih pobunjenika u ožujku 1979. nije dolazilo u obzir, a to je ovim riječima Kosigin objasnio Tarakiju: „...pažljivo smo proučili sve aspekte ove akcije i došli do zaključka da ako bi naše trupe bile uvedene, situacija u vašoj zemlji ne samo da se ne bi poboljšala, već bi se pogoršala. Ne može se poreći da bi se naše

¹³ Westad, 410.

¹⁴ "Transcript of CPSU CC Politburo Discussions on Afghanistan," 17. ožujak 1979.

trupe morale boriti ne samo protiv stranih agresora, već i protiv određenoga broja vaših ljudi. A ljudi takve stvari ne opraštaju.“¹⁵ Odgovor sovjetskoga vrha na ovu situaciju u skladu je s njihovom oprežnošću i bojazni međunarodne reakcije koja bi uslijedila ako bi sovjetske trupe sudjelovale u sukobu. Situacija u regiji dodatno se zakomplicirala svrgavanjem šaha Reze Pahlavija, koji je pobjegao iz Irana u siječnju 1979. Na vlast su došli islamski fundamentalisti predvođeni ajatolahom Homeinijem, koji su otvoreno zagovarali vraćanje istinskomu islamu. Ono što se događalo u Heratu, koji je u blizini granice s Iranom pa ga se i naziva afganistanskim malim Iranom, imalo je sličnosti s događajima iz Irana u zadnjih godinu dana. Iako odlazak iranskoga šaha, koji je bio najvjerniji američki saveznik u regiji, zvuči kao besplatna pobjeda za Sovjetski Savez, točnije poraz SAD-a, novonastala situacija postavila je mnoga nova pitanja u SSSR-u i kakav će odnos te islamske vlasti biti prema bezbožnim komunistima. Iran nije na drugome kraju svijeta, nego je južni susjed SSSR-a, gdje osim granice s južnim republikama SSSR-a dijele i zajedničku vjeru islam, a više Azera živi u Iranu nego u SSSR-u. Sovjeti su se pribojavali ekspanzije islamskoga fundamentalizma u južnim republikama SSSR-a, što bi destabiliziralo prilike unutar zemlje u trenutku kada se još definirao odnos s Homeinijem, a tada nije bilo pametno ići u konkretne poteze protiv muslimanskoga stanovništva u Afganistanu.¹⁶

Aminov prevrat

S povećanjem sovjetske pomoći povećala su se i očekivanja od afganistanskih partnera, pa je zatraženo stvaranje nestranačke koalicijske vlade od članova Kalka, Parčama i članova prijašnjih vlada s ciljem širenja potpore režimu. Takav je prijedlog odbijen jer su Taraki i Amin i dalje smatrali kako situaciju imaju pod kontrolom. Nakon toga odlučeno je potajno stvarati razdor između Tarakija i Amina, a cilj je bio smanjiti Aminov utjecaj osobito u vojsci.¹⁷ Početkom rujna Taraki je bio u Havani na konferenciji Pokreta nesvrstanih zemalja i na povratku je ostao par dana u Moskvi za novu rundu brifinga. Brežnjev i Gromiko postavili su mu uvjete za dolazak dodatne vojne pomoći. Morao je prilagoditi agrarnu reformu, reformu obrazovanja (škole koje su pohađali dječaci i djevojčice izazvale su veliko negodovanje), formirati „demokratsku“ koalicijsku vladu u koje će vratiti pripadnike Parčama od kojih su mnogi bili u zatvoru te eliminirati Hafizullaha Amina, na što je on sve pristao dok mu je

¹⁵ "Telephone Conversation between Soviet Premier Alexei N. Kosygin and Afghan Premier Nur Mohammed Taraki," 18. ožujak 1979.

¹⁶ Braithwaite, 78.

¹⁷ Westad, 416.

Brežnjev osobno jamčio sigurnost.¹⁸ No pristao je unazad 16 mjeseci na većinu ovakvih savjeta ili zahtjeva. Većinom ih nije ispunio, kao i ovaj put, te izgleda da se uplašio svojega druga Amina i onoga što bi uslijedilo ako ne uspije. Nakon cijeloga ljeta eskaliranja sukoba i očajnoga stanja vojske u koje se uvjerio general Pavlovski, koji je proveo gušenje Praškoga proljeća i slanje njega u Kabul, bilo je i više nego jasna poruka koliko su situaciju u Afganistanu Sovjeti smatrali ozbiljnom, strpljenja više nije bilo. Uvečer 13. rujna, samo četiri dana nakon sastanka u Moskvi, Taraki i Amin imali su sastanak s Pavlovskim i Puzanovim, koji im je čitao spisak nedjela koji je odražavao njihovu nesposobnost, na što je Taraki odgovorio da se slaže s njim te da će sve biti u redu. Na to je Amin rekao: „Slažem se s dragim drugom Tarakijem... Ako treba da se odreknem svojeg života, umrijet ću s riječi Taraki na usnama.“¹⁹

Sljedećega su jutra istaknuti članovi PDPA-a koji su bili za uklanjanje Amina tražili sigurnost u sovjetskoj ambasadi. Kasnije toga dana Amin je išao na sastanak s Tarakijem kada su njegovi gardisti zapucali na Amina, što je on preživio, ali njegovi pomoćnici nisu. Nakon toga događaja Amin je uz pomoć vojske uspio izvršiti prevrat i utamničiti Tarakija.²⁰ Ako su neki članovi PDPA-a toga jutra odlučili pronaći svoje utočište u sovjetskoj ambasadi očito je da je previše ljudi bilo upućeno u događaje koji su trebali uslijediti. Stoga je malo vjerojatno da Amin nije uopće znao o tome što se sprema. Samo noć prije izrazio je pred sovjetskim predstavnicima neupitnu podršku Tarakiju, čiji je autoritet potkopavao. Kasnije se ispostavilo da je on imao veći autoritet od njega jer je Taraki prvi zapucao na njega dok je on uspio iskoordinirati protuudar. Jedna od opcija bila bi da on nije vjerovao da je moguće da ga se Sovjeti žele riješiti, pogotovo nakon što mu je Puzanov garantirao sigurnost, a ispostavilo se da te riječi nisu imale nikakvu težinu. Druga opcija je da je Amin bio toliko siguran u svoju poziciju koju mu je jamčila kontrola nad vojskom da se odlučio djelomično oglušiti na glasine o sebi te se praviti da se ništa nije dogodilo. Da je bio siguran da ga se Taraki i Sovjeti žele riješiti, teško da bi nonšalantno ušetao u predsjednikovu palaču koju čuva predsjednička garda nad kojom on nije imao utjecaja ili barem nije trebao imati. On je bio jedan od glavnih organizatora progona i osoba koju sovjetski ambasador smatra opasnim. Čovjek koji je dao nalog za mnoga ubojstva i koji je po dolasku na vlast dao ubiti mnogo zatvorenika koji su bili pripadnici Parčama i Daoudova režima, ali nije odmah dao ubiti Tarakija. S obzirom na njegovu nemilosrdnost u obračunu s protivnicima malo iznenađuje činjenica da Taraki nije

¹⁸ Westad, 417.

¹⁹ Isto, 418.

²⁰ Volkogonov, 331.

odmah ubijen, što bi za Amina bio normalan uzorak ponašanja. Amin je odlučio pitati Brežnjeva što učiniti s njim na što mu je odgovorio da radi s njim što želi, a on je to shvatio kao znak podrške njegovoj vlasti, ali to nipošto nije bilo tako. Nakon ovakva ishoda događaja mjesta za Puzanova u Kabulu više nije bilo jer se kompromitirao s obećanjima prema Aminu što njegov karakter nije podnijeti. Ipak, Amin je skoro poginuo, iako mu je Puzanov jamčio sigurnost.²¹

Sovjetska intervencija

Rasplet događaja u Kabulu bio je sve što sovjetsko vodstvo nije htjelo da se dogodi. Unatoč radikalnosti Kalk frakcije PDPA-a, u Tarakiju su imali osobu s kojom se moglo razgovarati, iako nije bio previše poslušan. S druge strane, Amin, kojega su planirali eliminirati, sada je postao predsjednik susjedne komunističke države čiji je režim bio u rasulu, a on je i dalje vodio obračune unutar partije. Ako su ga se morali riješiti dok je Taraki bio živ, morali su ga se riješiti i sada. Amin je držao Staljinov portret na stolu, što su vidjeli sovjetski dužnosnici te su kritizirali njegov odabir Staljina za uzor u vladanju na što je on odgovorio: „Drug Staljin nam je pokazao kako se gradi socijalizam u zaostaljoj zemlji“.²² Njegov odabir Staljina kao uzora za građenje komunizma u zemlji bio je izvan dodira s realnošću u kojoj je živio, ali s jedne strane razumljivo je da se takva osoba poziva na Staljinovu brutalnost, što zapravo i odgovara njegovu dosadašnjem političkomu angažmanu. No iz Moskve nisu po svijetu tražili tvrdolinijaške komuniste koji su provodili najbrutalniji oblik komunizma, već su tražili poslušne komuniste koji su spremni provoditi njihove odluke, iako se kose s njihovim osobnim idealima. Izgleda da Amin nije ozbiljno shvatio Hruščovljevu osudu staljinizma prije 23 godine. Nikita Hruščov odlučio je prekinuti takvu politiku i ubojstvom Lavrentija Berije uspio je zatvoriti začarani krug političkih obračuna unutar partije. Kada je Brežnjev zbacio Hruščova s vlasti, umirovio ga je uz određene povlastice, što znači da i Brežnjev ne preže za političkim metodama koje je Staljin koristio. Zatim se u Brežnjevljevoj dubokoj starosti pojavi vođa komunističke države na granici Sovjetskoga Saveza koji među svim

²¹ Fenzel, 49.

²² Braithwaite, 76.

komunističkim vođama glavni uzor vidi u Staljinu. To je nedopustivo pogotovo jer Amin nema kontrolu nad većinom područja Afganistana i vodi državu u sigurnu propast.

Za procjenu situacije u Afganistanu bili su zaduženi Jurij Andropov (šef KGB), Dmitrij Ustinov (ministar obrane), Aleksej Kosigin (MVP) i Boris Ponomarev (glavni sekretar međunarodnoga odsjeka KPSS-a), koji su 27. listopada podnijeli izvješće: „Situacija u Afganistanu nakon događaja od 13. do 16. rujna ove godine kada je Taraki maknut s vlasti i ubijen ostaje izuzetno složena. Nedavno su primijećeni znaci da novo vodstvo Afganistana namjerava voditi znatno uravnoteženiju politiku prema zapadnim silama.²³ Poznato je da predstavnici Sjedinjenih Država na temelju svojih kontakata s Afganistancima dolaze do zaključka o mogućnosti promjene afganistanske politike koja bi bila po volji Washingtonu. Uzimajući to u obzir i polazeći od nužnosti da učinimo sve kako ne bismo dopustili pobjedu kontrarevolucije u Afganistanu i političku preorijentaciju Amina prema Zapadu, valja nam brzo zauzeti novu liniju prema Afganistanu, nastaviti raditi s Aminom i novim vodstvom PDPA-a i Afganistana i ne dati Aminu razloga da pomisli kako mu nećemo vjerovati te da ne želimo surađivati s njim, koristiti kontakte s Aminom kako bi dobili dodatni utjecaj i u isto vrijeme otkrili njegove prave namjere.“²⁴ Intervenciji u Afganistanu tada se protivio načelnik Glavnoga stožera, maršal Nikolaj Ogarkov, koji je poučen iskustvom SAD-a u Vijetnamu i gerilskoga načina ratovanja do ograničenoga broja vojnika koji će biti prisutan u Afganistanu bio svjestan problema koji će slijediti ako se provede takva odluka. Paralelno s ovim zaključkom započelo je i okupljanje afganistanske emigracije počevši s Babrakom Karmalom, koji bi vodio državu nakon eliminacije Amina.²⁵ Iza ovoga izvješća postoji i politička pozadina onih koji su ga sastavili pogotovo između Andropova i Ustinova. Kasnije se pokazalo da su izvješća o prebjegu Amina u zapadni blok bila neutemeljena. Moguće je da su jednostavno bili pogrešno informirani, ali budući da im je to dodatan argument za eliminaciju Amina, nisu išli preduboko u provjeravanje informacija. Moguće je i da su bili svjesni da to nije istina pa su uz autoritet njih dvojice, koji je vjerojatno najjači u Politbiuru, na jednostavan način mogli zabiti zadnji čavao u lijes Aminove „avanturističke“ politike.

Početak prosinca 1979. održani su ključni sastanci na kojima su dogovarani detalji buduće intervencije. Nakon što je Andropov izvijestio Brežnjeva o navodnim Aminovim tajnim aktivnostima i dogovaranju s plemenskim vođama kojima je obećavao promjenu po ulasku u

²³ "CPSU CC Politburo Decision with report by Gromyko, Ustinov, and Tsvigun," 15. rujan 1979.

²⁴ Liakhovskii, Aleksandr. *Tragedy and Valor in Afghanistan*. Moskva: GPI Iskon, 1995. 102.

²⁵ Westad, 424.

američku sferu utjecaja, u sljedećim danima sve je dogovoreno i s maršalom Ogarkovim da bi se 12. prosinca na sjednici Politbiroa sve i službeno potvrdilo u dokumentima pod nazivom „U vezi sa situacijom „A“, koji su potpisali svi članovi Politbiroa.²⁶²⁷ Dogovoreni su razmještaji trupa sovjetske armije uz granicu s Afganistanom, a operativna grupa GRU koja je trebala izvršiti atentat na Amina, stigla je u bazu Bagram 18. prosinca. Prva opcija bila je ubiti Amina otrovom, no to se dva puta pokazalo neuspješnim, a spasili su ga sovjetski doktori koji nisu bili upoznati s namjerama Politbiroa. Kada je i drugi pokušaj bio neuspješan, odmah su krenuli operativci GRU-Spetsnaz prurušeni u afganistanske vojne uniforme i napali palaču u kojoj se nalazio.²⁸ Amin se u tu palaču i preselio na sovjetski savjet radi sigurnosti, ali ta palača bila je izvan grada te je izolirala stražare i ograničila mogućnost dolaska pomoći. Amin nije ni znao da su upravo sovjetski vojnici ti koji ga zapravo napadaju. Nakon što je Amin ubijen, u zemlju je došao Babrak Karmal s još nekolicinom disidenata i uz sovjetsku pomoć uspostavio je vlast.

Uz neposredne razloge za intervenciju postoje i ostali koji su natjerali Brežnjeva na odobravanje ovakva presedana. U 1970-im godinama činilo se kako SSSR pobjeđuje u Hladnome ratu dok je u SAD-u kolektivni osjećaj bio drugačiji zbog iskustva u Vijetnamu i kaosa povlačenja koji su podupirale snimke guranja helikoptera s palube nosača zrakoplova kako bi bilo više mjesta za civile u bijegu pred Vietkongom. Dok se u SSSR-u na stagnaciju gledalo kao na dobar pojam koji se veže uz stabilnost i sigurnost, u SAD-u je nastala ekonomska kriza i pojam stagflacija koji je označavao istodobnu stagnaciju i inflaciju. To je bilo dodatno pogoršano i dijelom izazvano višestrukim indeksacijama cijene barela nafte koje su počele s Jomkipurskim ratom 1973., a zapadna Europa i SAD uvelike su ovisili o do tada jeftinoj nafti s Bliskoga istoka. Tu je situaciju također iskoristio SSSR, koji je povećao prodaju svojih prirodnih energenata i tako dodatno punio svoju blagajnu. U drugoj polovici 1970-ih predsjednik SAD-a bio je Jimmy Carter, koji nije imao iskustva u vanjskoj politici, a i na domaćem planu na njega se gledalo kao na slabića i pozicija mu je bila oslabljena. Možda i najveći uteg bila mu je novogodišnja posjeta šahu Rezi Pahlaviju 1978., nakon kojeg su počele demonstracije koje će ga u siječnju 1979. zbaciti s prijestolja. Nakon buđenja islamskoga fundamentalizma u regiji u SSSR-u je postojala bojazan da će se on proširiti i na južne republike Saveza u kojima živi većinom muslimansko stanovništvo. Kao prvi korak širenja islamizma u tome trenutku vidjeli su Afganistan u kojem su se i prije zbacivanja šaha

²⁶ Westad, 428.

²⁷ "CC CPSU Politburo Resolution # 176/125, Concerning the Situation in "A" [Afghanistan]," 12. prosinac 1979.

²⁸ Feifer, 70-71.

počeli organizirati mudžahedini uz pomoć Pakistanaca. U tome scenariju Afganistan bi bez sovjetske pomoći bio zemlja sličnoga uređenja kao Iran ili Pakistan dok bi sljedeće na redu za islamsku revoluciju bile južne sovjetske republike. Kako je SAD izgubio glavnoga saveznika u regiji, jedno od mišljenja sovjetskoga vodstva bilo je da oni traže novoga saveznika, a to je upravo mogao biti Afganistan, gdje bi se mogli postaviti raketni sustavi koji bi mogli gađati ciljeve u SSSR-u. Iz toga su razloga možda i bila prezentirana izvješća o Aminovoj suradnji s CIA-om jer takva činjenica pali sve alarme u sovjetskome sustavu i zbog toga se morao održati komunistički sustav u Afganistanu kako ga ne bi zamijenio proamerički.²⁹

Nakon što su se Sovjeti odlučili na vojnu intervenciju, očito je da su bili spremni ići do kraja kako bi ostvarili svoje ciljeve, ali ubojstvom predsjednika druge države napravili su također jedan presedan. Najbliže što su do tada Sovjeti došli ubojstvu vođe jedne države bio je Imre Nagy 1956., ali on je po njihovoj intervenciji najprije bio zbačen pa tek onda ubijen, što ga drugačije kategorizira. Mađarska je bila zemlja potpisnica Varšavskoga pakta i zemlja koju je sovjetska armija oslobodila kvislinške vlasti što je u njihovim očima sigurno davalo dodatni autoritet po tom pitanju. Jasno je da je Sovjetski Savez podupirao razna ubojstva vođa država u zemljama Trećega svijeta, ali nijedno nisu izravno izvršili. Da su u Saurškome puču morali birati tko će doći na vlast, Politbiro bi radije surađivao s članovima Parčama, ali Kalk je imao veću inicijativu i s Tarakijem se barem moglo razgovarati dok se to s Aminom nije moglo. Očigledno je da zbog vremenske ograničenosti i nepovjerenja prema onima koji su i dalje bili bliski Aminu više nisu htjeli čekati niti su smatrali potrebnim regrutirati nekoga za potencijalno samoubilačku misiju nego su ga se odlučili riješiti sami. Uz to, Brežnjevljeva doktrina ograničena suvereniteta socijalističkih zemalja takvu bi akciju opravdala jer je Afganistan bio socijalistička država. Iako u vrlo ograničenome obujmu unutar granica te države, graničio je i sa Sovjetskim Savezom i to u regiji koja je bila destabilizirana islamizmom.³⁰ Iako je Varšavski pakt bio glavni izvor savezništva, potpisali su brojne ugovore o prijateljstvu i suradnji s afganistanskim vodstvom u posljednjih 18 mjeseci, što im je za njihovo poimanje stvari davalo dodatan autoritet za uplitanje u unutarnju politiku Afganistana. Zbog takvoga Aminova položaja i nerazumne politike u Politbirou se pred intervenciju ne vodi rasprava o tome smiju li ubiti Amina kao predsjednika strane države, već kako organizirati upad trupa u Afganistan. Izgleda da na Amina uopće nisu gledali kao na suverenoga predsjednika jedne države već kao na vođu komunističke partije jedne države nad

²⁹ Braithwaite, 77.

³⁰ Fenzel, 29.

kojom oni imaju apsolutni autoritet preko KPSS-a. Vođeni Brežnjevljevom doktrinom ovakvo postupanje prema Aminu bilo je nužno jer je njegova politika bila izvan dodira s realnošću krajnosti i u Moskvi je svima bila jasno da će režim propasti ako on nastavi vladati. Sovjetski Savez trebao je spasiti komunistički režim u Afganistanu jer su oni glavna komunistička država i poraz komunizma u Afganistanu bio bi poraz za SSSR. Zato su Politbiro i Brežnjevi bili prisiljeni donijeti odluku o vojnoj intervenciji, iako su znali koliko će problema donijeti. U donošenju te odluke bili su vođeni imperijalističkim razmišljanjem, jer je SSSR bio carstvo koje bi pokazalo znak slabosti kada bi dopustilo rušenje bratskoga režima na južnoj granici.³¹

Nakon događaja iz prosinca 1979. više nije bilo povratka natrag, ali takva je i bila računica sovjetskoga rukovodstva, čija je intervencija dodatno oslabila potporu režimu u Kabulu i svima jasno dala da znanja tko vodi ovu igru. Za predsjednika je postavljen Babrak Karmal, koji je dolazio iz frakcije Parčam, koju su smatrali fleksibilnijom od Kalka, ali zbog sovjetske fizičke prisutnosti u Afganistanu on nije imao stvarnu moć, već je morao slušati savjete svojih sovjetskih prijatelja. Njegov javni imidž bio je loš jer je on direktno bio postavljen na položaj predsjednika sa sovjetske strane i malo bi društava na svijetu prihvatilo takvu situaciju, kamoli afganistansko. Njegova (sovjetska) politika bila je puno blaža na području u kojem je vladao jer su bili provođeni zakoni koji su bili mekaniji od onih koje je Kalk nametao pa su čak mnogi zatvorenici po njegovu dolasku na vlast bili pušteni iz zatvora, iako je dolazilo do obračuna s članovima Kalk frakcije.³²

Prvi ciljevi Crvene armije bili su osiguravanje cesta, kojih je u Afganistanu bilo malo i one koje su postojale bile su u lošem stanju, i osiguravanje urbanih centara. Ubrzo je došlo i do pobuna u Kabulu, Kandaharu i Heratu, najvećim afganistanskim gradovima, u kojima su stradali sovjetski vojnici. Plan za djelovanje u ruralnim područjima bio je slanje afganistanske vojske uz potporu sovjetskih helikoptera ili artiljerije, no to se ubrzo pokazalo besmislenim jer afganistanska vojska nije bila sposobna izvršavati svoje zadatke, pa su umjesto njih morali ići sovjetski vojnici.

³¹ Fenzel, 3.

³² Volkogonov, 331.

Operacija „Ciklon“

Mudžahedin je arapska riječ koja označava borca za vjeru, kako u duhovnome, tako i u vojnome smislu. Pojam je postao svjetski poznat upravo za vrijeme rata u Afganistanu, kada su oni prikazivani u medijima kao borci za slobodu protiv komunističkoga režima iz Kabula i sovjetske armije. Za to vrijeme Sovjeti su ih nazivali dušmanima – neprijateljima.

Mudžahedini nisu imali jedinstveno vodstvo niti strukturu te su djelovali zasebno, a pomoć su dobivali preko Irana i Pakistana. U Pakistan su dolazili po vojnu opremu dok su neki ostajali i na vojnome uvježbavanju kod pakistanske sigurnosne službe ISIK, koja je odlučivala komu i kako će se dijeliti naoružanje.³³ Jedan od dokaza mudžahedinske razjedinjenosti bilo je i plaćanje danka u iznosu od 10 posto tereta koji je druga mudžahedinska grupa prevozila preko njihova teritorija. Vođe mudžahedinskih grupa bili su iznimno sumnjičavi jedni prema drugima, a prijašnje razmirice zapravo su stavljene na čekanje, nikako nisu bile zaboravljene. Unatoč tomu oni su se pokazali vrlo fleksibilnima kada ih se uvježbalo za korištenje novih ratnih tehnologija, kao što su raketobacači tipa Stinger. Iako je Iran na zapadnoj granici djelomično financirao i uvježbavao mudžahedine, većina njih odlazila je u Peshawar, u Pakistanu, koji je postao svojevrsna centrala otpora Sovjetima.³⁴ U SAD-u su u jesen 1979. bili upoznati s problemima s kojima se Amin suočava, i počelo se manjim financijskim sredstvima pomagati mudžahedine. Početkom 1980. nakon ulaska sovjetske armije u Afganistan savjetnik za nacionalnu sigurnost predsjednika Cartera Zbigniew Brzezinski i sam je bio u Pakistanu, gdje su vođeni razgovori o novome paketu pomoći mudžahedinima.³⁵ Uvodi se i pojam „vijetnamizacija sukoba“ kako bi se ovaj rat za Sovjete učinio što težim, dužim i besmislenijim. No u siječnju 1981. Ronald Reagan postaje novi predsjednik SAD-a i odlučio je povećavati pomoć, a u tome su mu najviše pomogli teksaški kongresnik Charlie Wilson i Michael Vickers, operativac CIA-e za uvježbavanje paravojnih postrojbi.³⁶ Najveći simbol američke pomoći postao je najmoderniji raketobacačni sustav zemlja-zrak – Stinger, pomoću kojeg su mudžahedini imali šansu za borbu protiv sovjetskih helikoptera. Za usporedbu – na početku sukoba mudžahedini su bili dobrim dijelom opremljeni britanskim

³⁴ Feifer, 98.

³⁵ Braithwaite, 114.

³⁶ Feifer, 160.

Lee Enfield puškama iz 19. stoljeća.³⁷ Ovakva umiješanost SAD-a u skladu je s Reaganovom doktrinom u kojoj se nije birao saveznik u borbi protiv komunizma, pa su čak i mudžahedini 1983. primljeni u Ovalni ured kod predsjednika Reagana. Novčana pomoć nije dolazila samo iz SAD-a nego i iz Kine, Pakistana, Saudijske Arabije, Egipta i drugih muslimanskih zemalja.³⁸ Procjenjuje da je iz SAD-a došlo oko 7 milijardi dolara pomoći, otprilike pola ekonomske i pola vojne pomoći za sve godine sukoba do 1992., a još 7 milijardi dolara donirale su i druge zemlje koje su pomagale mudžahedinima. SAD je za razliku od drugih financijera vojno uvježbavao mudžahedinske borce i učio ih kako se koristiti modernom vojnom opremom. Najbitnije je da je SAD-u i drugim državama puno jednostavnije bilo ispisati ček dok se drugi bore protiv sovjetske armije, a dijelom je i to razlog zašto su tijekom godina mnogi mirovni pokušaji propadali u početku razgovora.

Kasnije će se pokazati da su previše vjerovali ISIK-u, koji je te novce preusmjeravao talibanskim grupacijama i time su posijali sjeme budućega sukoba. Svjetskoj javnosti najpoznatiji mudžahedinski borac bio je Ahmed Shah Massoud, koji je poznat i pod imenom Lav Panjšira. On se razlikovao od drugih mudžahedinskih vođa po tome što se nije upuštao u njihove međusobne zavade koje nisu vodile nigdje te je on bio jedini koji sve vrijeme rata nije napuštao Afganistan, iako je prije dolaska Sovjeta u jednome trenutku bio u Pakistanu. On je držao dolinu rijeke Panjšir, preko koje se prolazilo do prolaza Salang, koji je bio veza sa sjevernim Afganistanom, preko kojega je dolazila sovjetska logistička potpora. Od 1980. do 1985. suočio se s devet ofenziva i svaku je odbio.³⁹ Čak je u jednome trenutku potpisao primirje sa Sovjetima, što ga je učinilo još više omraženim u očima drugih mudžahedinskih vođa. On je imao odlično znanje o svim vrstama gerilskoga ratovanja, a proučavao i sovjetske priručnike za ratovanje kako bi se što bolje prilagodio neprijatelju. Na područjima koje je on kontrolirao otvarane su škole i bolnice, što nije bio slučaj na drugim mudžahedinskim područjima te prema izvorima nije bio sklon korupciji kao drugi. Nakon kraha Nadžibulahova režima postao je ministar obrane, ali se povukao iz kaosa koji je nastao u Kabulu, a ubila ga je Al-Qaeda 9. rujna 2001. što je teško ne povezati s događajima koji su uslijedili dva dana kasnije.

Iz godine u godinu rat je bio sve krvaviji i skuplji, a kada je Andropov došao na funkciju generalnoga sekretara, rekao je da bila pogreška ići u Afganistan, ali se rat i dalje nastavio.

³⁷Feifer, 84.

³⁸Braithwaite, 115.

³⁹Isto, 185.

Njegov nasljednik Černjenko povećao je broj trupa stacioniranih u Afganistanu na 120 tisuća, što je i brojno najveća prisutnost za sve vrijeme sukoba.⁴⁰ Nakon njih dolazi Gorbačov, koji je rekao da je Afganistan krvareća rana Sovjetskoga Saveza, ali nije htio samo tako povući vojnike poučen sramotnim američkim iskustvom iz Vijetnama. Prve dvije godine (1985.,1986.) po njegovu dolasku na vlast bile su najkrvavije u cijelome sukobu, a tada još nije postojao plan kako izaći toga rata.⁴¹ Jedan od koraka prema tome cilj bio je i postavljanje Muhameda Nadžibulaha za vođu Afganistana, koji se pokazao sposobniji od tromoga i inertnoga Karmala. Nadžibulah je početkom 1987. pokrenuo i program nacionalnoga pomirenja, nakon kojega je došao i novi ustav u kojem je islam proglašen službenom religijom. Održani su čak i izbori, ali ovakvi potezi godinama su kasnili.⁴² Na sastanku Politbiroa u studenome 1986., kojem je sastav uvelike promijenjen od onoga koji se odlučio za intervenciju, odlučeno je da se iz Afganistana mora izaći tijekom sljedećih godinu ili dvije. Postojala je ideja da se to dogodi za 70. obljetnicu Oktobarske revolucije, ali i tada se to činilo teško dostižnim. Službeni dogovor o povlačenju potpisan je u Ženevi 14. travnja 1988. u prvom redu između Afganistana i Pakistana, a zatim su supotpisnici bili SSSR i SAD. Povlačenje je počelo 15. svibnja 1988., a je završilo 15. veljače 1989., kada je sovjetski general Boris Gromov kao zadnji u koloni prešao pogranični Most prijateljstva na rijeci Termez.⁴³ Prema Ženevskome sporazumu SAD je trebao zaustaviti financiranje mudžahedina, koji tehnički nisu bili sudionici sporazuma, no to se nastavilo do pada Nadžibulahova režima 1992. Gorbačov tu više ništa nije mogao napraviti jer je vodio državu koja se urušavala iznutra, ali kao i obećanje o zaustavljanju širenja NATO pakta na bivše članice Varšavskoga sporazuma, SAD nije htio propustiti priliku koja se nudila.

⁴⁰Braithwaite, 271.

⁴¹Fenzel, 87.

⁴²Feifer, 214.

⁴³Isto, 252.

Intervencija SAD-a na Grenadi

Grenada je površinom najmanja država u zapadnoj hemisferi, koja se nalazi u južnome dijelu Malih Antila, otprilike 160 kilometara od obala Venezuele. Otok je otkrio Kristofor Kolumbo na svojem trećem putovanju u Novi svijet 1498. godine. Prvi su ga kolonizirali Francuzi sredinom 17. stoljeća, a mirovnim ugovorom nakon kraja Sedmogodišnjega rata 1763. pripao je Britanskomu Carstvu sve do 1974., kada je Grenada dobila neovisnost. Država Grenada sastoji se od triju otoka – Grenada, Carriacou i Mali Martinik (Petit Martinique).

Zadnja etapa prema punoj samostalnosti Grenade dogodila se 1967., kada je uz ostale karipske države Grenada dobila status pridružene državnosti (*associated statehood*), što je u praksi značilo da pitanja obrane i vanjske politike ostaje u rukama Ujedinjenoga Kraljevstva dok se o svim ostalim pitanjima odlučuje na Grenadi. Prvi premijer Grenade bio je Eric Gairy, koji je dotad već u dvama navratima sa svojom strankom GULP dobio izbore. Njegovu vlast karakterizirala je korupcija i pružanje utočišta raznim ljudima koji su trebali sigurnu luku od kaznenoga progona, što se uz novčani poticaj moglo dobiti na Grenadi. Gairy je vjerovao u vješticarstvo, NLO i proricanje snova, a s druge strane podigao je križ visok 16 metara u glavnom gradu St. Georgeu.⁴⁴ Također je zanemarivao školstvo i obrazovanje jer je to bio jedan od načina osiguravanja njegove vlasti. Kvalitetno školovanje bilo je dostupno onima koji su si to mogli priuštiti, a među njima su bili Maurice Bishop i Bernard Coard, koji su pohađali srednje škole između kojih je postojao rivalitet koji su oni htjeli suzbiti radi općega boljitka Grenade. Nakon završene srednje škole Coard je otišao studirati ekonomiju u SAD dok je Bishop studirao pravo u Engleskoj. Nakon još jedne farse od izbora koji su se dogodili 1972., 1973. formiran je New Jewel Movement spajanjem Jewel pokreta (Joint Endeavor for Welfare, Education, and Liberation) i MAP-a (Movement for Assemblies of the People), koji je tada predvodio Maurice Bishop. Glavni ciljevi bili su poboljšanje socijalne jednakosti, smanjenje nezaposlenosti i povećanje životnoga standarda svih stanovnika Grenade.⁴⁵ Službenu neovisnost Grenada je dobila 7. veljače 1974., no dani koji su tomu događaju prethodili bili su više nego izazovni za Gairyja, kojem je ponestalo novaca i jedva je mogao plaćati tajnu policiju dok je na otoku nedostajalo osnovnih živežnih namirnica i goriva. No ta proslava spasila ga je i donirana su mu i posuđena sredstva s kojima je njegov režim mogao

⁴⁴Schoenhals, Kai P., i Richard A. Melanson. *Revolution and intervention in Grenada : the new jewel movement, the United States, and the Caribbean*. Westview Pr, 1985. ,19.

⁴⁵ Isto, 27.

opstati. Njegova ludost postajala je sve vidljivija te mu je u sljedećim godinama jedini saveznik bio čileanski diktator Pinochet, u čiju se državu njegov se policijski kadar išao obrazovati. Za to vrijeme glasilo NJM-a „The New Jewel“ imalo je tiražu od 10 tisuća primjeraka u državi od 110 tisuća slabo obrazovanih stanovnika, što je bio jedan od znakova za uzbunu zbog jasnih znakova da postoji alternativa njegovu vladanju.⁴⁶ Eric Gairy napustio je Grenadu 12. ožujka 1979. kako bi otišao u SAD, a već istu noć NJM odlučilo je izvesti državni udar. U rane sate 13. ožujka napali su slabo naoružanu vojarnu nakon čega su zauzeli nebranjeni radiotoranj s kojega je proglašena revolucija, a u državnome udaru poginulo je samo troje ljudi. Razlog zašto je državni udar prošao s tako malim brojem žrtava je taj što je NJM imao potporu naroda u svrgavanju Gairyjeva režima. Na radijske pozive stanovnici Grenade okružili su policijske postaje odane Gairyju i prisili ih na predaju.⁴⁷ NJM je sam sebe smatrao predvodnicom naroda Grenade u njihovoj želji za boljim i sigurnijim životom, dok su svoje avangardno djelovanje temeljili na lenjinističko-marksističkoj ideologiji.⁴⁸ Nakon državnoga udara NJM se odlučio na izbore koji su se održali u ljeto iste godine na kojima su uvjerljivo pobijedili i nakon kojih su imali punopravni legitimitet.⁴⁹ Rezultate izbora morao je potvrditi Paul Scoon, koji je bio generalni guverner otoka i samim time predstavnik kraljice Elizabete II., koja je postala kraljica jedne komunističke države. Ubrzo su se na otoku pojavili kubanski predstavnici koji su čestitali svojim drugovima na revoluciji, a Bishop i Castro bili su u vrlo dobrim odnosima. Do 1983. Bishop i New Jewel Movement uspostavili su vladajuću strukturu koja je počivala na marksističko-lenjinističkoj ideologiji i centralnim komitetom u kojem su se donosile sve ključne odluke. Ta struktura uključivala je i razne masovne organizacije mladeži, žena i radnika i kontrolu nad masovnim medijima.⁵⁰ Za otočnu državu od stotinjak tisuća stanovnika imali su i više nego dobro organiziran državni i društveni aparat kojim su imali potpunu kontrolu nad otokom.

Na vanjskome planu su imali dobre odnose s Kubom koji su za njih prirodni prijatelji. Vanjska politika Kube doživjela je uzlet tijekom 1970-ih, ali nakon sovjetske vojne intervencije u Afganistanu, njihov međunarodni ugled bio je narušen jer je pad ugleda

⁴⁶ Schoenhals, Melanson, 30.

⁴⁷ Meeks, Brian. *Caribbean Revolutions and Revolutionary Theory: An Assessment of Cuba, Nicaragua and Grenada*. London: The MacMillan Press. 1993., 156.

⁴⁸ Payne Anthony. Sutton, Paul. Thorndike, Tony. *Grenada Revolution and Invasion*. London: Routledge, 1984., 221

⁴⁹ Schoenhals, Melanson, 33.

⁵⁰ Central Intelligence Agency. *Grenada A Preliminary Report*. Washington: Department of State, Department of Defense. 1983, 12.

Sovjetskoga Saveza označio i pad ugleda i utjecaja Kube. Iako je Kuba na vanjskome političkom planu djelovala samostalno, to se nije tako činilo zemljama Zapadnoga bloka i Trećega svijeta. Početkom 1980-ih Kuba je imala samo dvije države u Centralnoj Americi i na Karibima s kojima je mogla surađivati, a to su bile Grenada i Nikaragva. Nakon državnoga udara Grenada je pod novim vodstvom Bishopa i NJM-a uspostavila prijateljski odnos s Kubom, koja je nizom sporazuma pomagala Grenadi. Odnos Bishopa i Castra bio je odličan od početka, a Bishop je na konferenciji Pokreta nesvrstanih zemalja u Havani 1979. pohvalio Kubu kao najbolji primjer kako socijalizam može pomoći maloj zemlji u modernizaciji.⁵¹ Castro je cijenio Bishopa i odobrio je mnoge sporazume koji su išli na štetu Kube kako bi se pomoglo Grenadi.

Predsjednički izbori 1980. godine označili su prekretnicu za SAD, a glavni kandidati bili su trenutačni predsjednik i kandidat demokratske stranke Jimmy Carter, a izazivač je bio Ronald Reagan. Carterov mandat bio je označen velikim problemima za SAD. Naslijedio je nepogodnu ekonomsku situaciju za koju do kraja mandata nije našao rješenje. Na vanjskome planu još je gore prošao zbog nedavnoga američkog iskustva u Vijetnamu, a na vanjske prijetnje nije mogao reagirati vojnom silom dok je najveći neuspjeh bilo svrgavanje šaha Reze Pahlavija u Iranu. Iran je bio najvjerniji američki saveznik u regiji, a njegov pad bio je i znak slabosti SAD-a. Da stvar bude gora, američki taoci bili su u Iranu sve do kraja njegova mandata, stoga se može reći da je na neki način i on bio njihov talac. Alternativa Carteru bio je Ronald Reagan, koji je u vrijeme izbora imao 69 godina i određen broj ljudi smatrao ga je prestarim za predsjednika države kao što je SAD. No Reagan se pokazao puno energičnijim i karizmatičnijim od Cartera, koji je često bio spor u donošenju odluka. Glavni fokus izborne kampanje bili su ekonomija i Iran, problemi koje Carter nije mogao riješiti. Na izborima je Reagan uvjerljivo pobijedio i to je pokazalo da Amerika želi ići jednim putem koji Reagan nudi, a dio toga puta bio je i zaoštavanje odnosa u Hladnome ratu i eventualno nazivanje SSSR-a „Carstvom Zla“. Nametnuta je nova dinamika u odnosu između dviju sila i trebalo je pokazati moć SAD-a te se tražila prilika za poraz Sovjetskoga Saveza ili nekoga njegova saveznika. Na drugome kraju svijeta to je bio Afganistan, gdje su Sovjeti bili uvučeni u sukob koji je s druge strane dobrim dijelom financirao SAD, ali tomu sukobu kraj nije bio na vidiku niti je cilj bio brzo završiti taj sukob. Ipak, u jesen 1983. otvorit će se prilika za brz i efikasan poraz jednoga komunističkog režima koji je bio u američkome dvorištu.

⁵¹ Payne, Sutton, Thorndike., 82.

Politika detanta u drugoj polovici 1970-ih bila je uzdrmana sovjetskom intervencijom u Afganistanu krajem 1979., a za to vrijeme američki kongres odbijao je ratificirati SALT II sporazum o smanjenju strateškoga naoružavanja. SAD je imao planove za raspoređivanje Pershing-II rakete dometa do 1800 kilometara u Europu, te bi SSSR bio u dometu tih raketa. S druge strane, SSSR morao je voditi politiku reciprociteta i u slučaju postavljanja američkih raketa u zapadnoj Europi, morali su pronaći lokaciju na koju bi oni postavili svoju raketu srednjega dometa SS-20.⁵² Zbog geografskoga položaja SAD-a to je bilo jedino moguće u Centralnoj Americi i na Karibima. Na sreću Sovjeta u nekim od tih država na vlast su došli komunisti. Kuba je već dvadesetak godina bila sovjetski saveznik, dok je Nikaragva to postala nakon dolaska sandinista na vlast 1979. godine, kada je NJM preuzeo vlast u Grenadi. SAD je imao bolji strateški položaj zbog postavljenih raketnih sustava u Europi, a to je značilo da je SSSR primoran tražiti opcije za postavljanje svojih raketnih sustava. Grenada je bila jedna od mogućih lokacija za postavljanje sovjetskih raketa, a po dolasku režima NJM-a krenula je izgradnja zračne luke koja bi otvorila mogućnost dolaska sovjetskih raketa. Američke obavještajne službe protumačile su izgradnju zračne luke uz kubansku pomoć i prisustvo sovjetskih inženjera na otoku kao jedan od koraka u dolasku sovjetskih raketa na otok.⁵³ Zato je jedan od glavnih ciljeva američke vojne intervencije bio spriječiti dovršetak radova na zračnoj pisti jer u slučaju da je funkcionalna to bi naštetilo američkim interesima u regiji i svijetu.

U proljeće 1983. pošiljka libijskoga naoružanja po sovjetskome blagoslovu bila je na putu prema Nikaragvi, što se pokazalo problematičnim. Avionima sovjetske proizvodnje IL-76 odbijena je dozvola za slijetanje u Venezueli nakon čega su u Brazilu dobili dozvolu za slijetanje. Avion je navodno prevezio humanitarnu i ekonomsku pomoć, no na dojavu iz CIA-e brazilaska carina pregledala je što se to prevozi, a prevozila se vojna oprema.⁵⁴ Ova ruta je mogla služiti i za prijevoz sovjetskih raketa SS-20, ali budući da su avioni morali sletjeti i nadopuniti svoje rezervoare gorivom, slijetanje u zemlju koja bi pregledavala teret aviona nije dolazilo u obzir.

Problem je bio dopremanje raketnih sustava u druge države, a iz primjera Kubanske krize naučili su kako je slanje brodom predugačko i da tako daju SAD-u previše vremena za reakciju dok je u isto vrijeme Reagan povećavao prisutnost američke mornarice na svjetskim

⁵²Thornton, Richard. Grenada: Preemptive strike. *Journal of Military and Strategic Studies*, Fall and Winter 2008/9, Vol. 11, Issues 1 and 2., 3.

⁵³ Central Intelligence Agency. Grenada A Preliminary Report, 20.

⁵⁴ Thornton, 12.

morima. Druga opcija bila je zračni prijevoz iz SSSR-a preko zapadne Afrike i taj dio puta bio je siguran, no avioni tipa IL-76 mogli su doletjeti direktno do Grenade dok bi tamo morali pristati zbog opskrbe gorivom kako bi nastavili put do Kube ili Nikaragve. Problem je bio što Grenada nije imala zrakoplovnu pistu dužine tri tisuće metara, koliko je potrebno za slijetanje toga tipa aviona.

Reagan je pokušao uvjeriti Mauricea Bishopa da odustane od planova za gradnju zrakoplovne luke u Port Salinesu koja je trebala biti gotova početkom 1984. i na koju bi mogli slijetati sovjetski avioni IL-76, koji mogu prevoziti rakete tipa SS-20. U Washingtonu su znali da je aerodrom gradilo nekoliko stotina Kubanaca i nekolicina sovjetskih inženjera. Sovjetska strana bila je upoznata s američkim težnjama i zamjerali su Bishopu što je uopće pristao na razgovor i što je prestao u javnim govorima sa svojom antiameričkom retorikom. Iako komunist, Bishop je u ovoj situaciji morao biti i praktičan jer je BDP Grenade ovisio i o turistima iz SAD-a i nisu si mogli dopustiti potpuno zatvaranje prema SAD-u.⁵⁵ Iako je Bishop bio u jako dobrim odnosima s Castrom, SSSR je imao drugoga favorita na Grenadi, a to je bio Bernard Coard. Moguće je da je Moskvi smetao toliko dobar odnos Bishopa i Castra te bi Coarda imali pod većom kontrolom nakon što preuzme moć u NJM-u. Problem je bio što je Bishop neupitno bio najprominentniji političar na Grenadi. Njegova gruba smjena bila bi vrlo loš potez jer je on u očima građana bio glavni pokretač revolucije kojom je s vlasti zbačen omraženi Gairy. Prvi korak prema rušenju Bishopove vlasti dogodio na srpanjskome sastanku centralnoga komiteta, koji je trajao šest dana i na nakon kojega je donesen zaključak da se partija nije uspjela transformirati ideološki i organizacijski te ostvariti čvrsto vodstvo na lenjinističkome putu.⁵⁶ S tim se Bishop nije složio, već je smatrao kako je New Jewel na pravome putu. Coard i njegova frakcija nisu ispunili zadani cilj u srpnju, pa su krajem kolovoza i u rujnu održane izvanredne sjednice centralnoga komiteta. Tada je Bishop preglasan s devet glasova naspram četiri, ali je ostao na funkciji premijera i generalnoga sekretara s bitno manjim ovlastima nego prije. Ovlasti kojih se Bishop morao odreći prebačene su na Coarda, koji je dobio moć kadroviranja na svim razinama što mu je omogućilo postavljanje sebi odanih ljudi na ključne pozicije. Bishop je pristao na sve odluke centralnoga komiteta, ali nije se mislio samo tako predati i krajem rujna odlučio se na posjetu socijalističkim zemljama Čehoslovačkoj, Mađarskoj, DDR-u i SSSR-u. S njim je putovao i Unison Whiteman, ministar vanjskih poslova i ministar poljoprivrede George Louison, koji su

⁵⁵ Thornton, 15.

⁵⁶ Isto, 20.

mu i dalje bili vjerni. Prema obavještajnim podacima CIA-e nisu uspjeli ni u jednoj državi pridobiti simpatije za vraćanje vlasti u svoje ruke u Grenadi.⁵⁷ Na povratku je svratio do Kube i razgovarao s braćom Castro kod kojih je i dalje imao potporu, ali uskoro će se pokazati da Castro nije mogao djelovati protiv sovjetskih želja. Ovakvo ponašanje Bishopa nije se svidjelo Coardu te je na sjednici centralnoga komiteta 12. listopada odlučeno Bishopa odriješiti svih funkcija te ga staviti u kućni pritvor i prerezati mu telefonsku liniju. Ubrzo su nakon toga i njemu vjerni državni funkcioneri bili prisiljeni na ostavku. Dana 19. listopada Bishop je oslobođen iz kućnoga pritvora nakon što su izbile demonstracije koje je poveo Unison Whiteman. Nakon oslobođenja Bishopa zaputili su se prema bazi Fort Rupert. Tamo je mnoštvo razoružalo malobrojne vojnike. Odgovor nisu morali dugo čekati i došla je PRA (People's Revolutionary Army), koja je brzo preotela bazu u kojoj su nakon toga streljani Bishop, Whiteman i još nekolicina njemu vjernih pristaša.⁵⁸ Uslijedilo je uvođenje policijskoga sata s napomenom da se puca na svaku osobu koja je zatečena na ulici u vrijeme policijskoga sata. Zabranjen je ulazak i izlazak iz zemlje. Stranim novinarima nije dopušten ulazak u zemlju i tih dana u ostatku svijeta nije bilo informacija o događajima na Grenadi.

Reakcija SAD-a

Sigurnosne službe SAD već su duže vrijeme pratile situaciju u Grenadi. Najviše ih je zanimala gradnja zračne luke u Port Salinesu, na koju bi nakon završetka radova mogao sletjeti sovjetski zrakoplov tipa IL-76, koji je imao mogućnost prijevoza raketnoga sustava srednjega dometa SS-20 i koji je s Grenade mogao gađati gradove u SAD-u. Takva situacija nije bila neočekivana jer se i očekivao odgovor Sovjetskoga Saveza na postavljanje američkoga raketnog sustava Pershing 2 u SR Njemačku, koji je mogao gađati ciljeve unutar SSSR-a. Činjenica da će SSSR postaviti raketni sustav u dometu SAD-a bila je nedopustiva i američki strateški položaj bio bi puno lošiji u mnogim aspektima svjetske politike. Zato ne treba čuditi ni činjenica da su prije ovakvoga krvavog razvoja događaja u listopadu 1983. američke agencije razmišljale o načinima na koje barem pridobiti Bishopa da ne dopusti postavljanje raketnoga sustava ili još bolje obustavi gradnju aerodroma. Problem je bio još veći što je raketni sustav SS-20 bio mobilan i nije zahtijevao gradnju posebne infrastrukture za postavljanje u aktivni položaj. To je značilo da u roku par dana od slijetanja aviona može

⁵⁷Central Intelligence Agency. Grenada A Preliminary Report , 34.

⁵⁸Isto , 36.

doći do potencijalnoga nuklearnog udara na SAD. Ovakav razvoj situacije bio je nedopustiv za Reagana i njegovu administraciju koja je u njegovu prvome mandatu imala vrlo oštru retoriku prema SSSR-u. Kada su tijekom svibnja 1983. američki špijunski avioni Blackbird SR-71 uočili da se na Kubi izvode vojne vježbe amfibijskoga iskrcavanja iz sovjetskih brodova, pretpostavilo se da postoje zajednički sovjetsko-kubanski planovi za invaziju na neku karipsku državu – najvjerojatnije Grenadu.⁵⁹ Tijekom ljeta pobuđene su nove sumnje nakon što su s određenih lokacija pomaknuti raketni sustavi SS-20 te ih američke službe nisu mogle locirati. Na Grenadi je potvrđena prisutnost sovjetskih inženjera za raketne sustave. Tijekom ljeta krenule su završene pripreme za dopremu Pershing 2 raketnoga sustava u Europu koje su bile popraćene pojačavanjem prisutnosti američkih nosača zrakoplova u Atlantiku. Takvu odluku SAD-a komentirao je ministar obrane SSSR-a Dmitri Ustinov ovim riječima: „Poduzet ćemo takve protumjere koje će učiniti vojnu prijetnju teritoriju Sjedinjenih Američkih Država i državama na čijim će teritorijima američke rakete biti raspoređene isto kao što su i američke države pokušale stvoriti prijetnju za Sovjetski Savez i naše saveznike.“⁶⁰ Takva izjave osobe koja je već dugi niz godina u samome vrhu vlasti u Sovjetskome Savezu i još k tome ministar obrane bila je jasno upozorenje na namjere SSSR-a. Kada se 4. listopada Bishop vratio sa svoje inozemne turneje u Grenadu, predsjednik Reagan potpisao je „National Security Decision Directive“, kojom je odobrena pomoć državama u istočnim Karibima koje su demokratski orijentirane kako bi suzbile one države koje su „antiameričke“.⁶¹ Dokument je proslijeđen u vojno zapovjedništvo u Norfolku u Virginiji te se počelo s izradom konkretnijih planova za intervenciju na Grenadu. U dokumentu se također implicira kako bi Grenada uz očiglednu kubansku prisutnost mogla ugroziti američku vanjsku i unutarnju sigurnost te da će SAD poduprijeti susjedne države u potencijalnome suzbijanju grenadskoga režima. U tome trenutku Grenada je imala više aktivnih vojnika nego sve države OECD-a zajedno, što bi značilo da one efikasno ne bi mogle reagirati na prijetnju Grenade, a pitanje je kako bi uopće poslale svoje trupe na otok. Nakon ubojstva Mauricea Bishopa 19. listopada situacija se otela kontroli i odlučeno je da će se ići na vojnu intervenciju na Grenadu. Međutim, postojalo je više problema kod izvršenja takve vojne operacije jer je to grubo kršenje međunarodnoga prava i prelazak linije nakon koje nema povratka. Jedno od opravdanja vojne intervencije bilo je oko tisuću američkih građana od kojih su otprilike polovicu činili studenti medicine koji su

⁵⁹ Thornton, 22.

⁶⁰ Dusko Doder, „Defense Minister Says Moscow Will Move to Counter Deployment of U.S. Missiles,” Washington Post, July 31, 1983, p. 21.

⁶¹ National Security Decision Directive. Eastern Caribbean Regional Security Policy (NSC-NSDD-105)

boravili na otoku. Nakon Bishopove egzekucije povećani su diplomatski naponi kako bi se ti studenti i ostali civili sigurno odveli s otoka. Coard je sa svojim režimom jamčio sigurnost svim strancima na otoku, pa tako i Amerikancima, ali mu nisu vjerovali. Jedan od razloga bila je mogućnost ponavljanja talačke krize za američke građane koja se dogodila nekoliko godina ranije u Iranu, a da se to dogodilo glavni krivac bio bi Reagan. Reagan svojem imidžu nije mogao dopustiti takvu slabost prema komunističkome režimu – zatočenje američkih državljana u najmanjoj državi u zapadnoj hemisferi, praktički njemu ispred nosa. Razlog evakuacije američkih studenata, barem za američku javnost, mogao je proći kao izlika za vojnu intervenciju, ali ono čega su se više pribojavali u establišmentu SAD-a bilo je približavanje kraju radova na zrakoplovnoj luci i prisutnost sovjetskih raketnih inženjera. Jedan od problema kod opravdavanja bio je izostanak američke vojne intervencije nakon povlačenja iz Vijetnama jer se nakon osam godina pauze morala presjeći takva politika. Moralo se pokazati američkoj, pa i svjetskoj, javnosti da je američka pomoć nužna i potrebna u zemljama koje stvaraju opasnost za druge. To samo po sebi ne može biti opravdanje jer je miješanje u unutarnje prilike jedne države grubi prekršaj međunarodnih zakona. No Grenada je bila britanska kolonija i kraljica Elizabeta II. vladar je u toj državi i zato postoji funkcija generalnoga guvernera, koju je tada obnašao Paul Scoon, kao njezin predstavnik. On je unatoč ideološkim suprotnostima imao solidan odnos s Bishopom, ali ne i s Coardom. Guverner je nakon ubojstva Bishopa i uvođenja policijskoga sata i izvanrednoga stanja tajnim diplomatskim kanalima poslao poziv SAD-u za pomoć u rješavanju situacije na Grenadi.⁶² Njegovu pozivu prethodio je jedan bitniji. Zbog specifičnih geografskih okolnosti u istočnim Karibima nalazi se nekoliko malih otočnih država koje i zajednički ne predstavljaju značajan politički ili gospodarski faktor. Tako je sedam otočnih država 1981. zajedničkim dogovorom osnovalo OECS (Organisation of Eastern Caribbean States) uz blagoslov SAD-a te je ta organizacija na neki način bila nasljednica WISA-e (West Indies Associated States), britanske organizacije koja je u međuvremenu raspuštena. Dana 21. listopada sastale su se države OECS-a i pozvale su se na članak 8. kolektivnoga sigurnosnog sporazuma prema kojem su pozvale Jamajku, Barbados i SAD kako bi poslali međunarodnu mirotvornu misiju na Grenadu.⁶³ Takav poziv riješio je mnogo problema oko opravdavanja vojne intervencije. Ona je praktički već počela jer je američki nosač zrakoplova Guam 20. listopada viđen u

⁶² Cole, Ronald. Operation Urgent Fury: The Planning and Execution of Joint Operations in Grenada 12 October - 2 November 1983. Washington: Joint History Office Office. of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff, 1997., 22.

⁶³ Isto, 22.

vodama kod Portorika, a nosač zrakoplova Independence kod Dominike, iako su po službenome plovidbenom planu trebali ići u Sredozemno more.⁶⁴ Fidel Castro znao je zašto su američki nosači aviona u Karibima te je znao da kubanska vojska više ništa ne može učiniti da bi spriječila američko iskrcavanje na Grenadu. Jedino što mu je preostalo je odgovoriti Reagana od te odluke, ali to nije bilo moguće. On se u danima koji su prethodili američkoj intervenciji ogradio od Coardova režima i opravdavao kubansku prisutnost na otoku, ali to nije puno utjecalo na buduće događaje.⁶⁵ Za to vrijeme predsjednik Reagan provodio je vrijeme kao da se ništa takvoga karaktera ne događa i za vikend je otišao na ranije dogovoren golf dok su članovi njegova kabineta ulazili na različite ulaze u Bijelu kuću kako se ne bi stekao dojam ozbiljnosti situacije. 23. listopada u Libanonu, na drugome kraju svijeta, Hezbollah je bombom raznio dio baze u Bejrutu te je poginuo 241 pripadnik američke vojske. Kasnije će se ispostaviti da je Hezbollah vrlo dobro znao koji dio zgrade treba raznijeti budući da su ciljali dio u kojem je bio dio CIA-inih operativaca. U tome trenutku nije se znalo tko stoji iza toga, a razumna je pretpostavka bila da iza toga stoji SSSR jer je vremensko poklapanje ovih dvaju događaja nevjerojatno. Kasnije će se ustanoviti da su uistinu nepovezani događaji. Reagan je imao jasan stav nakon što je saznao za događaje u Bejrutu i rekao je: „Ako je ovo bila ispravna odluka jučer, ispravna je i danas i ne bismo trebali dopustiti da nas čin nekoliko terorista odvraća od toga.“ Kasnije toga dana predsjednik Reagan potpisao je NSDD, kojim je odobrena vojna intervencija na Grenadi.⁶⁶

Operacija Urgent Fury

Ujutro 25. listopada 1983. počela je operacija kodnoga naziva Urgent Fury. Glavni ciljevi te operacije bili su spašavanje američkih studenata s otoka, zbacivanje komunističkoga režima NJM-a i Bernarda Coarda te eliminiranje kubanskoga utjecaja s toga karipskog otoka. Akciju je predvodila 82. Padobranska divizija i mornarička amfibijska jedinica „Marine amphibious unit (MAU)“, sveukupno nešto više od sedam tisuća vojnika. Uz njih su bile koalicijske snage

⁶⁴ Thornton, 29.

⁶⁵ Isto, 31.

⁶⁶ Isto, 35.

OECS-a koje su brojile tristotinjak vojnika. Prvi strateški cilj operacije bio je zauzimanje zrakoplovne luke Pearls, koji je osvojen nakon nekoliko sati borbe.⁶⁷ Drugi strateški cilj bila je zrakoplovna luka Point Salines, čija je gradnja bila jedan od glavnih uzroka ove vojne intervencije. Na toj zračnoj luci nalazili su se kubanski vojnici i kubanski radnici, ali prema kubanskoj doktrini svaki radnik je i vojnik, a svaki Kubanac morao je biti rezervist kubanskih revolucionarnih oružanih snaga. Ukupno je na otoku bilo stotinjak aktivnih vojnika i šestotinjak radnika koji su prošli vojnu obuku. S američke strane izdana je zapovijed da se ne puca na kubanske državljane ako oni prvi ne zapucaju. Kubanci su se dobro zabarikadirali na zračnoj luci, gdje su imali protuzračne topove i sovjetske oklopne transportere BTR. Kada su američki padobranci sletjeli na obje strane piste i tako ih opkolili, pozvana je zračna potpora nakon koje je slomljen otpor Kubanca. Na toj lokaciji zarobljeno je oko 250 Kubanaca, a za neke se kasnije utvrdilo da su bili u Etiopiji i Angoli, što potvrđuje sumnje u ozbiljnost plana koji su Sovjeti i Kubanci imali za Grenadu.⁶⁸ Više planova za Grenadu imali su Kubanci koji su od početka režima pomagali NJM-u u stvaranju nove Grenade. Ako je Kuba samostalno djelovala u Angoli, iako se to poklapalo sa sovjetskim interesima, vjerojatno je da su i na Grenadi oni djelovali samostalno sve do trenutka kada je Moskva odlučila smijeniti Bishopa. Kasnije toga dana zrakoplovna pista koja je trebala služiti za slijetanje sovjetskih aviona, služila je za slijetanje dodatnih američkih trupa na otok. Pokraj Point Salinesa nalazio se kampus s američkim studentima, no ispostavilo se kako svi američki studenti ne borave na tome kampusu, već da je drugi dio studenata na drugome kampusu. Takve informacije, ili barem njihova interpretacija, danas daju dojam da, ili dio vojnika nije znao da su svi studenti na True Blue kampusu, ili se u pripremanju operacije nije znalo da studenti također borave na Grand Anse kampusu. Unatoč raznim infrastrukturnim problemima karipskih državnica i vjerojatnim problemima kod upisa u zemljišne knjige pa tako i problemima oko studentskoga smještaja, teško je za povjerovati da se nije znalo za drugu lokaciju. Također, na otoku je bilo petstotinjak studenata i njihova rodbina u SAD-u morala je znati gdje se oni nalaze na studiju u drugoj državi. Ako su planeri vojne akcije uspjeli previdjeti tu činjenicu da je dovoljno nekoliko poziva rodbini studenata da ih se upita o lokaciji njihova djeteta, onda je to stvarno veliki propust. Unatoč svim strahovima i percepcijama komunističkih ili antiameričkih režima, ti studenti tamo nisu bili taoci, niti držani na skrivenoj lokaciji. Da stvar bude banalnija, nakon što su slomili otpor Grenađana i Kubanca oko Grand Anse kampusa, ispostavilo se da postoji još jedan kampus imena Lance aux Epines, na koji također nisu

⁶⁷ Cole, 41.

⁶⁸ Isto, 42.

računali pri provođenju operacije. U dokumentima CIA-e koji su dostupni o pripremi invazije na Grenadu, također se ne spominje više kampusa nego samo jedan. Na putu do Grand Anse kampusa kod mjesta Frequente (po imenu bi se dalo zaključiti da se radi o nekoj frekventnoj lokaciji u St. Georgeu), gdje su se Kubanci ukopali, nakon otklanjanja otpora 26. listopada, toga drugog dana invazije, američke snage došle su do Grand Anse kampusa. Oko kuće generalnoga guvernera prvoga dana invazije bili su grenadski vojnici, no oni nisu uspjeli u svojim namjerama te su se već na zvukove američke mehanizacije povukli te je drugoga dana invazije i spašen Scoon s obitelji. Nakon kraja vojnih operacija Scoon je bio zadužen za vlast u razdoblju do sljedećih izbora, a čak su i Sovjeti priznali njegovu poziciju.⁶⁹ S priznanjem njegove pozicije barem su službeno dignuli ruke od NJM-a, Coarda i Grenade pred američkom vojnom silom.

U prosincu 1984. održani su demokratski izbori na kojima je pobijedio Herbert Blaize, koji je bio premijer do svoje smrti 1989. Njegova vladavina ocjenjuje se kao autokratska, s tim da nije htio surađivati ni s članovima svoje Nove nacionalne partije, tako da je već 1988. izgubio povjerenje članova svoje stranke. Na početku mandata novčana pomoć SAD-a pomogla je u ekonomskome rastu Grenadi, ali nakon što je financijska pomoć prestala dolaziti prestao je i gospodarski rast te je stopa nezaposlenosti narasla do 25 posto, za što je kriv bio i Blaize, koji je odluke donosio sam.⁷⁰ Ovakav odnos SAD-a nakon više ili manje uspješnih vojnih operacija nije neka novost pogotovo u kombinaciji s dolaskom desne političke opcije na vlast u nadolazećim izborima, koja je dobila 14 od 15 mjesta u parlamentu. To je previsoka brojka za demokratske izbore, ali treba uzeti u obzir donedavno iskustvo komunizma, vojne intervencije i samo nešto više od stotinjak tisuća slabo obrazovanih građana. Unatoč vojnoj premoći na kopnu, vodi i zraku, operacija Urgent Fury pokazala je neke nedostatke u koordinaciji među rodovima američke vojske i u godinama koje su uslijedile, kritizirali su se neki propusti tijekom operacije koji su mogli biti izbjegnuti. Na temelju iskustava iz Grenade, ali i drugih američkih vojnih iskustava donesen je „Goldwater-Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986“. Ovaj zakonski akt donio je preustroj u samome vrhu američkih rodova vojske i dao puno veće ovlasti vrhovnomu zapovjedništvu Joint Chiefs of Staff, kako bi se što je više moguće izbjeglo rivalstvo među rodovima vojske, koje je imalo negativne posljedice u vojnim operacijama. Unatoč realnomu uspjehu i ostvarenju svih zadanih ciljeva u ovoj se vojnoj intervenciji na malome uzorku ipak pokazalo da se te stvari

⁶⁹ Cole, 47.

⁷⁰ Herbert Blaize Dies. The Washington Post.

moraju reorganizirati. U tri dana, koliko je službeno trajala operacija Urgent Fury, poginulo je 19 američkih vojnika uz stotinjak ranjenih, od ukupno nešto više od sedam tisuća uključenih u borbe dok je s druge strane poginulo 45 grenadskih vojnika i 24 kubanska. Za vrijeme operacije američke snage htjele su minimalizirati civilne žrtve i zbog toga nisu korištene sve mogućnosti prilikom bitaka u urbaniziranim sredinama, ali su poginula 24 civila, od čega 18 kada je bombarder tipa A-7 pogodio mentalnu bolnicu na otoku. Predsjedniku je Reaganu najbitnije bilo pokazati kako SAD ima potporu izvan SAD-a i moć suzbiti jedan komunistički režim i još bitnije pomrsiti planove SSSR-a, koji izravno ugrožavaju SAD. Nedugo nakon završene operacije i uvođenja mira i, kako je to Reagan ustvrdio, kaosa koji je vladao tijekom vladavine NJM-a, u prosincu 1983. predsjednik Reagan izjavio je: „...naši su dani slabosti prošli. Naše vojne snage ponovno su na nogama i stoje uspravno.“⁷¹ I tu činjenicu vraćenoga ponosa američkoj vojsci uz povećanje vojnoga proračuna od situacije u Grenadi neće napraviti iznimku već pravilo načina odnosa SAD-a prema državama u Centralnoj Americi u godinama koje dolaze.

⁷¹ Clines, Francis. Military of U.S. 'Standing Tall,' Reagan Asserts. The New York Times. 13. prosinac 1983.

Usporedba intervencija SSSR-a i SAD-a

Hladni rat oblikovao je drugu polovicu dvadesetoga stoljeća, a dva glavna aktera toga rata oblikovali su politiku mnogih država koje su bile njihove saveznice. Krajem 1970-ih godina dinamika Hladnoga rata bila je takva da je izgledalo kao da SSSR polako pobjeđuje u tome sukobu. I još su k tome sigurno uspjeli na svoju stranu pridobiti mnoge države Trećega svijeta, a svaka pobjeda SSSR-a na neki je način bila poraz za SAD. Povlačenje iz Vijetnama i, za predsjednika Cartera, sramotna talačka kriza u Iranu pokazalo je slabljenje moći SAD-a u vanjskoj politici. Međutim u Moskvi su se pribojavali da SAD traži novoga saveznika u regiji nakon revolucije u Iranu. Vlast PDPA-a u Afganistanu bila je nestabilna i u Moskvi su se pribojavali sloma komunističkoga režima i dolaska nove proameričke vlasti. U to vrijeme na drugome kraju svijeta na vlast u Grenadi došao je New Jewel Movement, koji je ubrzo uspostavio lenjinističko-marksističku strukturu na otoku na kojem vlada kraljica Elizabeta II. Ova dva naočigled nepovezana događaja s dvaju krajeva svijeta veže jedan zajednički prijatelj, a to je SSSR. Može se reći da je logično da će Afganistan na granici Sovjetskoga Saveza pod utjecajem svoga ogromnog susjeda preuzeti format vladanja, što se dogodilo i na jednome karipskom otoku. Odnos SAD-a prema Latinskoj Americi i karipskim državama definiran je još u 19. stoljeću i takvi su politički prevrati u američkome dvorištu nedopustivi. Iako se SSSR raspao 12 godina nakon intervencije u Afganistanu i 9 godina nakon intervencije SAD-a na Grenadu, oni su bili ta sila koja je u tome trenutku radila prvi potez, a na taj je potez SAD morao reagirati kako god je znao, financijski ili vojno. SSSR ima prednost zbog same naravi svojega političkog sustava koji njegovu vodstvu dopušta poteze koji su u demokratskome SAD-u nezamislivi, iako je i u SAD-u dolazilo do manipuliranja javnim mišljenjem. Iranska revolucija dodatno je potaknula razmišljanje o tome da će SAD izgubiti Hladni rat. Na tome je valu predsjednik Reagan postao predsjednikom, ne samo zahvaljujući tome, ali između ostaloga zato što je nudio nešto što se Jimmy Carter nije usudio. On je pogotovo u prvome mandatu govorio o oštrome suprotstavljanju SSSR-a, koji se u tim godinama očito nije bojao vojno intervenirati u države koje nisu članice Varšavskoga pakta. Tada se može postaviti pitanje koja će se sljedeća zemlja naći pod sovjetskom čizmom i kako se to može spriječiti. Jedan od načina sprečavanja i zastrašivanja Moskve bili su raketni sustavi dugoga dometa Pershing 2 i plan američke administracije bio je postaviti ih u zapadnu Europu iz koje bi se mogli direktno gađati ciljevi u unutrašnjosti Sovjetskoga Saveza. To je bila logika zastrašivanja suparničkoga tabora jer u tome slučaju postoji protumjera za neoprezne poteze sa sovjetske strane, iako europski saveznici SAD-a nisu bili najsretniji

postavljanjem raketnih sustava na području svojih država. S druge strane, SSSR si nije mogao dopustiti takvu stratešku prednost SAD-a i moralo se analogno reagirati. Od nekoliko opcija prevagnula je Grenada, na koju su planirali postaviti svoje raketne sustave srednjega dometa tipa SS-20 i tako bi imali protutežu za američke rakete u Europi. No postoji velika razlika u razvijenosti između zapadne Europe i Grenade. Iako su sovjetske rakete bile mobilnije od američkih, na Grenadi čak nije ni postojala zrakoplovna pista koja bi mogla primiti sovjetske avione tipa IL-76, koji bi mogli sletjeti na otok, niti infrastrukturu kako bi rakete bile u pripravnome položaju. Ti infrastrukturni razlozi dali su SAD-u manevarskoga prostora za sprečavanje neminovnog dolaska sovjetskih raketa na Grenadu, a sovjetskomu vodstvu alibi da ovo ne izgleda kao direktan poraz.

Afganistan i Grenada nespojive su zemlje, što počinje od razlike u veličini zemlje, broja stanovnika, vjere, povijesti prostora pa do toga da je Grenada otočna država dok Afganistan nema izlaz na more. Stanovnike obiju država veže teško ekonomsko stanje i siromaštvo kojega ne nedostaje, a to siromaštvo izaziva nezadovoljstvo. Nezadovoljstvo trenutačnim stanjem stvari u jednome trenutku eskalira, a glavni krivac za to je trenutačni vođa države i njegova administracija. Na vlasti u Afganistanu (Daoud Khan) i u Grenadi (Eric Gairy) bili su ljudi koji su prihvaćali demokraciju samo onoliko koliko im je bila potrebna i vladali su autokratski. To nije njihov najveći grijeh i razlog zašto su zbačeni jer demokracija u tim državama zapravo nije ni postojala, već su zbačeni zato što za većinu stanovnika nisu napravili ništa po pitanju njihova životnoga standarda. U takvim okolnostima dio društva traži alternativu postojećoj situaciji, a vrlo popularna alternativa takvoj društvenoj situaciji u tome je vremenu komunizam, točnije lenjinističko-marksističko uređenje države. U razmaku od nešto manje od godinu dana to se i dogodilo i došlo je do državnih udara/revolucija, u kojima su zbačeni stari režimi i uvedeni novi – komunistički. Pokazala se velika razlika u tome koliko je komunistički režim sposoban zavladatai na cijelome području države. Veliku ulogu u tome ima broj stanovnika, njihova prethodna kulturna i vjerska uvjerenja pa i zemljopisna obilježja prostora u kojem žive. Na Grenadi je većina stanovnika na jednome malom otoku i to pruža puno više mogućnosti za utjecaj propagande dok je Afganistan ogromna zemlja odijeljena planinskim masivima i mnoge dijelove toga društva ne zanima ni tko je ni što je u Kabulu. To je i nakon skoro desetak godina, uz svu pomoć Sovjetskoga Saveza, bilo pogubno za komunistički režim u Afganistanu jer su išli provoditi politiku koju ta zemlja nije bila spremna primiti niti ju je htjela primiti. S druge strane, Maurice Bishop i NJM postigli su nešto o čemu su Taraki, Amin, Karmal i Nadžibulah mogli samo sanjati, ali to im nakraju nije

puno pomoglo jer je vladavina NJM-a potrajala kraće nego ona PDPA-a u Afganistanu. Kako je afganistanski režim održan na vlasti zbog svoje blizine SSSR-u, tako je režim NJM-a osuđen na propast zbog udaljenosti od SSSR-a ili točnije zbog njegove blizine SAD-u. Najveća prednost blizine SAD-u otvarala je opciju postavljanja sovjetskih raketnih sustava i postala je prevelika opasnost da bi se tolerirala u Washingtonu. U NJM-u i PDPA-u pred vojnu intervenciju postojale su borbe unutar partija koje su zapravo isprovocirale intervencije, kako SSSR-a, tako i SAD-a, a u oba slučajeva vođa partije i države i onaj koji je iznio državni udar/revoluciju (Taraki s nešto manje zasluga nego Bishop) izgubio je glavu. U oba slučajeva pokazalo se previše opasnim da vođe režima gube glavu svjetskim supersilama ispred nosa. Takvi događaji u režimima koji ne prežu od ubojstava znače dodatnu destabilizaciju i novu rundu krvoprolića. Glavna razlika između NJM-a i PDPA-a bila je što je NJM imao stvarnu potporu dovoljnoga broja stanovnika, koju PDPA nikako nije imao.

Unutarnja reakcija na vojne intervencije SSSR-a i SAD-a

SSSR i SAD dvije su države koje su se nalazile na suprotnim stranama u Hladnome ratu, ali ta je podjela stvarna tijekom 40-ak godina, koliko je trajalo nadmetanje supersila, i razlike između dvaju blokova bile su ogromne. Svaki blok nudio je drugačiji pogled na društvo, ekonomiju, gospodarstvo, kulturu, religiju pa i demokraciju, koju su oba bloka baštinila, neki u službenome nazivu svojih država, a neki i u političkoj realnosti. Sloboda govora nije bila poželjan element u društvu u Istočnome bloku i kažnjavala se na raznorazne načine od smaknuća, prognanstva ili društvenih degradacija, a to je značilo da se moralo paziti što se govori i komu se to govori. Na drugoj je strani spektra SAD, koji jamči slobodu govora u prvome amandmanu Ustava i ostale zemlje Zapadnoga bloka, osobito u Europi, koje su do početka 1980-ih bile demokratske i sloboda govora bila je dostupna. U Zapadnome bloku ne postoji represivni sustav namijenjen suzbijanju slobode govora kao što postoji u Istočnome. Samim time reakcije na događaje koji su uslijedili neposredno nakon sovjetske intervencije u Afganistanu su ograničene. Najveći zaokret u mišljenjima vidi se u dvama primjerima iz 1979. Prvi se dogodio nakon pobune u Heratu u proljeće 1979., kada je ideja o vojnoj intervenciji glatko odbijena dok se ta odluka do prosinca 1979. pokazala kao jedina ispravna. Glavni razlog tomu bila je smrt Nura Mohammeda Tarakija i dolazak novoga generalnog sekretara Amina, kojega se sovjetsko vodstvo htjelo riješiti od trenutka kada je on zbacio Tarakija s vlasti. Unatoč jedinstvu u odlučivanju u Politbirou CK KPSS-a u vezi s mnogim odlukama pa tako i onim o slanju ograničenoga vojnog kontingenta u Afganistan, postojalo je

više mišljenja o tome kako pristupiti problemima u Afganistanu. U jesen 1979. glavni zagovornici vojne intervencije bili su Andropov i Ustinov, koji su s Kosiginom i Ponomarevom činili posebnu komisiju zaduženu za procjenu situacije u Afganistanu. Upravo su Andropov i Ustinov bili ti koji su početkom prosinca 1979. pred Brežnjevom iznijeli mnoge argumente i dokaze o potrebi vojne intervencije. Slanju vojnika u Afganistan protivio se maršal Ogarkov, koji je zbog prirode svoga posla imao nešto manje političkih aspiracija nego ministar obrane Ustinov i ostali ministri. Kao vrhovni zapovjednik obrambenih snaga bio je svjestan problema na koje će se naići u Afganistanu kao što su nespремnost afganistanske vojske, slaba vojna i civilna infrastruktura, geografski zahtjevan i nepoznat teren koje domaće stanovništvo može iskoristiti za svoju prednost i, nakraju, ograničen broj vojnika koji će biti stacioniran u Afganistanu. S jedne strane, ograničeni kontingent bolje je rješenje jer to znači da će poginuti manje sovjetskih vojnika i manje su logističke potrebe dok je s druge strane bilo jasno kako ograničen broj vojnika neće moći ostvariti sve zadane ciljeve, a zasigurno neće moći pacificirati Afganistan. Stoga se može doći do zaključka da je moguće efikasno ostvariti vojne, a zatim i političke ciljeve, ali na takav angažman nitko u Sovjetskome Savezu nije bio spreman. Kako se rat otegnuo tako je i ljudima u samome sovjetskom vodstvu, koje se tih godina mijenjalo, postala jasna besmislenost sukoba u koji su se uvukli. Nakon što je Brežnjev umro, naslijedio ga je Jurij Andropov, šef KGB-a, koji je na unutarnjem planu radio zaokrete u politici i korupciji koja je cvjetala za vrijeme njegova prethodnika. Jedna od raširenih pojava koja se naširoko tolerirala dok je Brežnjev bio generalni sekretar, bilo je nedolaženje na posao jer se taj isti posao mogao relativno lako dobiti potplaćivanjem ili poznanstvima i međusobna odgovornost mnogih birokrata i službenika nije postojala. Andropov je kao šef KGB, koji ima iskustva u pronalaženju i mnogo opasnijih ljudi, po moskovskom režimu naredio hvatanje ljudi koji ne dolaze na posao za koji su plaćeni zasigurno iznad prosjeka Sovjetskoga Saveza. To je bio jedan od primjera kako je Andropov htio prodrmati zatečeno stanje po dolasku na vlast jer je i njemu bilo jasno kako se takve prakse više ne mogu nastaviti. Jedan od problema koje je naslijedio bio je rat u Afganistanu, a upravo je on bio osoba koja je brifirala Brežnjeva da donese konačnu odluku o slanju trupa u Afganistan. Njegov stav prema sukobu bio je negativan i nije mu se sviđalo u što su se SSSR i sovjetska armija uvukli, ali prema njegovu mišljenju taj se rat morao nastaviti. Glavni razlog za to bio je šira geopolitička slika i u kojoj si on ne može dopustiti uzmicanje pred SAD-om, koji je zadnjih godina zaoštrio retoriku prema SSSR-u. Andropov također priznaje sve mane PDPA-a i naziva Afganistan feudalnom zemljom, što je u skladu i s razmišljanjima njegovih prethodnika, ali svaka revolucija mora se obraniti. Kako su je

crvenoarmejci obranili prije 60 godina, tako je moraju znati obraniti i Afganistanci. Znao je da se problem mudžahedinskih boraca, iliti dušmana, ne može odmah riješiti te ih je usporedio s onima u centralnoazijskim sovjetskim republikama, gdje se s pobunjeničkim grupama Crvena armija borila do sredine 1930-ih.⁷² Situacija se u mnogočemu promijenila od tada, a Sovjetski Savez nije bio izopćena zemlja iz svjetskoga poretka, nego je bio jedna od dviju svjetskih supersila i velika je razlika u suzbijanju pobunjeničkih skupina na svojem teritoriju ili na teritoriju druge države. Andropov je bio svjestan situacije i problema, ali je odlučio nastaviti istu politiku prema ratu u Afganistanu jer nije htio prihvatiti poraz koji je postao neizbježan. Njegov još bolesniji nasljednik Černjenko nastavio je politiku svojega prethodnika te je čak dopustio povećanje broja vojnika do 120 tisuća, što je najveća brojka sovjetskih vojnika koja je u istome trenutku bila u Afganistanu za sve vrijeme rata.

Pravi zaokret napravio je Mihail Segejevič Gorbačov, koji je bio jedini vođa Sovjetskoga Saveza koji je rođen u državi u kojoj je vladao dok su svi njegovi prethodnici rođeni u Carskoj Rusiji. Iako je to simbolička činjenica, ona ukazuje na to da su njegovi prethodnici bili ljudi u godinama koji nisu mogli ili htjeli uvidjeti probleme u Sovjetskome Savezu, a on je za to bio spreman, iako su zbog toga mnogi tvrdolinijaši bili sumnjičavi i skeptični prema njegovim politikama kao što su „Perestrojka“ i „Glasnost“. Iako se po njegovu dolasku na vlast sukob zaoštrio i prema brojkama je tada bilo najviše stradalih, može se pretpostaviti da je u planu bila dugoročna strategija izlaska i poboljšavanje pozicije režima PDPA-a nakon izlaska sovjetskih trupa. On se također odlučio riješiti inertnoga Karmala i dovesti Nadžibulaha, koji se ipak pokazao sposobnijim od svojega prethodnika i na nekoliko godina uspio je održati svoj režim u Kabulu. Prema dostupnim zapisima odluka o prekidanju sukoba u Afganistanu u periodu od dvije godine donesena je na sjednici Politbiroa 13. studenoga 1986., iako je o tome Gorbačov zasigurno raspravljao sa svojim najbližim suradnicima i prije ove sjednice. Na toj sjednici donesen je zaključak da se mora pronaći strategija izlaska, što je zaokret u politici i priznanje poraza za koji se već godinama znalo da dolazi, ali si to nitko nije htio priznati. Ova sjednica djeluje kao prosvjetljenje svih članova Politbiroa oko realne situacije u Afganistanu. Čak je i Gromiko priznao brzopletost koja ih je uvukla u taj sukob. Na sjednici je bio i vrhovni zapovjednik sovjetske armije Sergej Akromejev, koji je objasnio besmislenost vojnih akcija koju su poduzimane. Kada bi sovjetski i afganistanski vojnici uz zračnu pomoć osvojili kotu i osigurali ju, oni bi se s te kote ubrzo morali povući dok bi se nakon njihova povlačenja mudžahedini vratili na to razrušeno mjesto. Ovaj primjer pokazuje

⁷² "CPSU CC transcript of Politburo meeting (excerpt)," March 10, 1983.

pravu besmislenost toga rata u kojem osvojena područja ne mogu biti očuvana, već ih se jednostavno prepusti onima koji su tijekom bitke bili protjerani. Gorbačov je također imao primjedbu kako časnici nisu spremni učiti iz svojih poraza i kako se nisu dovoljno prilagodili situaciji i afganistanskomu prostoru i ograničenoj mogućnosti korištenja tenkova na koju se sovjetska armija oslanjala.⁷³ U samo nekoliko godina na sjednicama Politburoa došlo je do pravoga zaokreta u razmišljanjima svih prisutnih. Razlog tomu možda leži u sve težoj gospodarskoj situaciji koju su vojna trošenja dodatno otežavala i sve većem broju mrtvih vojnika. Moguće je da je novi generalni sekretar poboljšao i pomladio krvnu sliku Politburoa, koji je bio spreman na do tada neviđene ustupke od kojih je povlačenje iz Afganistana nešto oko čega se većina sovjetskih građana mogla složiti.

U Sovjetskome Savezu ono što se javno govorilo i prikazivalo u masovnim medijima moralo je odražavati sliku ideala koju je htjela vlast i to je ostalo tako do dolaska Gorbačova na vlast. Njegova reforma „Glasnost“ nije preko noći implementirana, nego je to rađeno postepeno kao i što se društvo polako prilagođavalo novim promjenama koje su dolazile. Iz toga razloga ne postoje raznovrsna mišljenja i pogledi u prvim godinama intervencije u Afganistanu dok se i na najvišoj političkoj razini svi formalno slažu s tim odlukama. Može se postaviti pitanje koliko su se osobna mišljenja glavnih aktera tada slagala s vojnom intervencijom, a za iskaze koje su davali nakon raspada SSSR-a upitno je koliko su istiniti. Također je mnogo glavnih aktera u donošenju odluke o vojnoj intervenciji već tada bilo u staroj dobi te nisu ni imali priliku dočekati vrijeme kada bi mogli komentirati svoje odluke.

Na valu demokratskih promjena 1989. osnovan je Komitet majki vojnika (Committee of Soldiers' Mothers, CMS), a glavni problem koji je ova organizacija htjela razotkriti bila je dedovščina u sovjetskoj armiji. To nije bio novi problem već naslijeđe iz carske vojske, a radilo se o tome da nove vojne obveznike maltretiraju profesionalni vojnici, ali i drugi vojnici na služenju obveznoga vojnog roka. Ta je pojava uzela maha i sve više vojnika koji služe mirnodopskim uvjetima, isključujući one koji aktivno sudjeluju u nekome sukobu, podliježe mobingu svojih suboraca te dolazi do ubojstava, samoubojstava, težih fizičkih ozljeda, psiholoških posljedica i nakraju oni koji se vrate kući svojim bližnjima do neke mjere zasigurno prenesu svoje iskustvo. CMS nastao je okupljanjem majki čiji se sinovi nisu vratili sa služenja vojnoga roka, a one nisu dobile odgovarajući odgovor zašto njihovo dijete nije živo. Armija je u jednome trenutku popustila i vodila majke u „Potemkinova sela“ od vojarni

⁷³ "Politburo on Afghanistan" November 13, 1986.

kako bi ih umirili, ali ubrzo se i to razotkrilo. Informacije o poginulim vojnicima u Afganistanu također su škrto davane, a jedan takav primjer dogodio se 1982. kada je Zinaida Čivileva otišla do obližnje vojne ustanove pitati što se dogodilo s njezinim sinom jer je dobila pismo da je poginuo. Od časnika nije dobila nikakve informacije o mjestu i načinu smrti svoga sina te je počela vikati da joj vrate sina, a časnik ju je poslao u psihijatrijsku ustanovu da joj tamo smire živce.⁷⁴ Majkama nisu htjeli davati nikakve informacije o tome gdje i kako su nastradali njihovi sinovi te im je bilo preporučeno da o tome ne razgovaraju s drugim osobama. To se radilo s ciljem zataškavanja realnosti sukoba u Afganistanu, a može se reći da je bilo uspješno budući da se o tome počelo javno govoriti tek nakon završetka rata, pa i raspada SSSR-a. Jedan od načina poistovjećivanja žrtve sovjetskih vojnika u Afganistanu bilo je spominjanje Velikoga domovinskog rata (Drugoga svjetskog rata) i žrtve koju su sinovi i majke tada podnosili za obranu zemlje te je uvijek isticana međunarodna dužnost sovjetskih vojnika koji trebaju pomoći svojim drugovima diljem svijeta.⁷⁵ Iako se ne može usporediti opseg i intenzitet sukoba koji je u Afganistanu neizmjerljivo manji, sovjetski vrh i vojska nisu uspjeli objasniti svojim građanima zašto oni moraju ići u Afganistan niti su mogli primjereno opravdati živote koji su tamo izgubljeni. Zato su nakon završetka rata uz pomoć Gorbačovljevih reformi otvarana pitanja o besmislenosti toga sukoba i žrtava koje je on donio.

Kako se sustav funkcioniranja SAD-a i SSSR-a ne može poistovjetiti, tako se ne mogu ni poistovjetiti dvije vojne intervencije koje su izvršile ove zemlje na Grenadu i Afganistan. Jedna je trajala tri dana, uz još nekoliko tjedana manjih vojnih aktivnosti, a druga je trajala skoro deset godina, ali može se reći da se nastavila i do danas uz neke prekide. Pripreme za vojnu intervenciju intenzivirale su nakon što je Maurice Bishop ubijen 19. listopada, samo šest dana prije početka vojnih operacija. Vršene su u najstrožoj tajnosti, iako su američki nosači aviona viđeni u Karipskome moru u danima koji su uslijedili, što nije previše uzburkalo američku javnost. Predsjednik Reagan imao je ovlasti prema „War Powers Act“ zakonu iz 1973., koji mu je dopuštao slanje američke vojske u rat na 60 dana, o čemu je morao obavijestiti američki Kongres u roku od 48 sati nakon početka vojnih operacija. To je Reaganu dalo slobodu da s članovima svojega kabineta organizira vojnu intervenciju bez opravdavanja razloga američkomu Kongresu. Problem bi nastao kada bi invazija bila neuspješna i to bi vrlo negativno utjecalo na njegov položaj, ali ipak se išlo u rat protiv otočne

⁷⁴ Elkner, Julie. „Dedovshchina and the Committee of Soldiers' Mothers under Gorbachev.” *The Journal of Power Institutions in Post-Soviet Societies*, no. 1. (2004.): 5

⁷⁵Isto, 44.

državice od 110 tisuća stanovnika, a to je bio rizik koji se mora uzeti. Uzimajući u obzir da su u tome trenutku republikanci imali većinu u kongresu i „landslide victory“ Reagana na izborima 1980., Reagan je imao ovlasti sam započeti rat i završiti kada on to želi. Takve ovlasti nisu toliko različite od onih koji ima generalni sekretar SSSR-a, iako je neusporediva razlika u objašnjavanju važnosti rata prema javnosti, što je SAD iskusio zbog Vijetnamskoga rata. Zato je bilo bitno američkoj javnosti objasniti zašto se ide u taj rat i iako je postojalo više razloga, posebno se isticao jedan. Razlog su bili američki studenti koji su bili na otoku i javnosti se predstavljala činjenica da su njihovi životi u opasnosti i da je moguća nova talačka kriza američkih građana u inozemstvu. Naravno, to je sve bilo popraćeno izjavama o sovjetskome bastionu u američkoj blizini, potrebi uvođenja reda u kaos na otoku te slamanje nedemokratske vladavine. Reagan je izjavio da ne postoji način da američki građani napuste otok i da ovo neće biti primjer u kojem se čeka da im se nešto dogodi.⁷⁶⁷⁷ Igranje na kartu nedavnoga iskustva talačke krize u Iranu bio je jaki argument u američkoj javnosti, pogotovo jer se Reagan promovirao kao netko tko to neće dopustiti i netko tko će spriječiti dolazak do te situacije. Kako je operacija završila u svega tri dana i svi su se američki civili vratili neozlijeđeni s otoka, bio je to veliki uspjeh za Reagana i njegovu administraciju, koja je pokazala da može zaštititi američke građane kada su opasnosti, što stvara osjećaj sigurnosti koji je definitivno bio poljuljan krajem 1970-ih godina. Povratak američkih građana iz Grenade u SAD pratile su televizijske kamere koje su sve snimale. Jedan je od putnika nakon izlaska iz aviona pao na koljena i poljubio tlo, a takva gesta simbolizirala je uspješno spašavanje američkih građana koje je Reagan i najavio. Jedan je dio američkih građana i potvrdio tvrdnje koje su iznošene u američkoj javnosti i iznosili su svoje priče o pucnjavama i policijskome satu koji je prethodio u danima prije intervencije.⁷⁸ S druge strane, postojali su iskazi drugih studenata i civila koji su već duže vrijeme boravili na otoku i njihove priče govore o tome kako su se osjećali sigurno. Odgovor američke administracije bio je da su oni imali drugačije informacije i da je način na koji se zemlja izolirala nakon ubojstva Bishopa stvorio nesigurnost za njih.⁷⁹ Reagan je tražio što više opravdanja za vojnu intervenciju, ali unatoč osjećaju sigurnosti određenoga broja američkih građana, ne može zanemariti sigurnost ostalih. U slučaju da se nešto dogodi bilo kojem američkomu građaninu namjerno ili nenamjerno krivac bi bio on. Također, treba uzeti u obzir bombardiranje u Bejrutu, koje nije utjecalo na

⁷⁶ Tyler, Patrick E. U.S. Invades Grenada, Fights Cubans. The Washington Post. 26. listopada 1983.

⁷⁷ President Reagan's Remarks Regarding the Invasion of Grenada – October 25, 1983

⁷⁸ McFadden, Robert D. From Rescued Students, Gratitude and Praise. The New York Times. 28. listopada 1983.

⁷⁹ Omang, Joanne. Americans in Grenada, Calling Home, Say They Were Safe Before Invasion. The Washington Post. 26. listopada 1983.

dogadaje u Grenadi, ali uspjeh je tjedan dana nakon takvoga šoka dobrodošao. Iako su na Grenadi prestale vojne operacije i počela je mirovna operacija, u nedjelju 13. studenoga 1983. u Washingtonu organiziran je antiratni marš na kojem se skupilo oko 55 tisuća ljudi. Nije se odnosio samo na američke aktivnosti na Grenadi, već i na širenje američke prisutnosti u državama Centralne Amerike i Kariba. Među istaknutim prosvjednicima bio je Bernie Sanders, tada gradonačelnik Burlingtona, u saveznoj državi Vermont.⁸⁰ Pokrenut je i jedan postupak za opoziv preostalih američkih vojnika na Grenadi, koji je organizirao Congressional Black Caucus preko kongresnika Johna Conyersa, u kojem su se pozivali na predsjedničko prekoračenje ovlasti preko War Powers Clausea. Radilo se o grupi od jedanaest pripadnika Kongresa koji su djelovali preko afroameričke političke organizacije i za pretpostaviti je da je to bilo djelomično iz solidarnosti prema crnačkome stanovništvu Grenade, koje čini oko 80 posto stanovništva. Također, protumačili su previd u ovlastima predsjednika Reagana, no njihov je apel glatko odbijen.⁸¹

Puno konkretnija rasprava o američkoj vojnoj intervenciji vodila se u vojnim krugovima u godinama koje su uslijedile jer, unatoč glatkoj pobjedi, pokazali su se problemi u organiziranju i izvođenju operacije koji bi u nekim drugim okolnostima imali katastrofalne posljedice. Jedna od prvih činjenica koja se mora istaknuti je da američki obavještajni sustav nije imao vojne karte za cijeli otok i neki dijelovi operacije morali su se oslanjati na informacije koje su dobivene na temelju turističke karte otoka.⁸² Jedna od kritika bila je usmjerena na medijsku blokadu novinara koji nisu puštani na otok za vrijeme trajanje vojne operacije kako bi snimali sukobe ili pozadine sukoba. Već početkom studenoga ta je odluka javno obrazložena navodeći kako zbog intenziteta kubanskoga otpora nisu do trećega dana pušteni na otok, ali je dogovoreno osnivanje komisije vojnih i medijskih stručnjaka s ciljem usklađivanja suradnje dviju struka.⁸³ Ova će se suradnja za osam godina pokazati vrlo uspješnom za vrijeme operacije „Pustinjska oluja“, kada je vojna operacija popraćena do tada neviđenom medijskom pozornosti i implementacijom novih vojnih i civilnih tehnoloških dostignuća te je pokazala cijelomu svijetu američku vojnu moć. U siječnju 1984. pred odborom za vojne poslove vojno zapovjedništvo i ministarstvo obrane morali su obrazložiti svoju intervenciju u Grenadi i probleme na koje su tamo naišli, a to je poslužilo kao odskočna

⁸⁰Rutland Daily Herald 14. 11. 1983.

⁸¹Conyers V. Reagan - Center for Constitutional Rights

⁸²Raine Jr., Edgar. The Rucksack War: US Army Operational Logistics in Grenada, 1983. Washington: Center of Military History US Army, 2010., 137.

⁸³Cole, 64.

daska za donošenje Goldwater–Nichols zakona, koji je uredio odnose među rodovima američke vojske i dao veće ovlasti Joint Chiefs of Staffu. Radilo se na smanjivanju dugogodišnjega rivaliteta koji je vladao među rodovima američke vojske i koji je nerijetko znao naštetiti uspješnosti vojne operacije. Struktura koju SAD ima i u kojoj se mora pokazati odgovornost za postupke pred odborima američkoga Kongresa jedan je od razloga zašto je SAD uspio nadživjeti SSSR u Hladnome ratu. Vrh sovjetske armije znao je za probleme koji su počinjali od samoga kreiranja taktike za ratovanje u Afganistanu, ali promjene su dolazile jako sporo ili nikako, što je uvelike smanjilo njihovu učinkovitost. S druge strane, unatoč pobjedi, američka je vojska dužna podnijeti izvještaj američkomu kongresu i prikazati probleme na koje su nailazili. Takva dinamika unutar državne strukture jednostavno tjera američku vojsku na prilagođavanje novim uvjetima dok u strukturama Sovjetskoga Saveza to funkcionira na drugim osnovama i ne tjera administraciju niti visoke časnike na nužnu promjenu. Iako je SAD imao taj luksuz da brzo završi vojnu operaciju i sukob koji je neusporedivo manji, svejedno se okrenuo traženju novih rješenja i taktika te organiziranju zapovjednoga lanca koji je godinama bio nagrižen unutrašnjim rivalstvom. Sovjetska se armija tijekom godina prilagođavala načinu ratovanja u Afganistanu, a pogotovo su se morali prilagoditi nakon što su mudžahedini došli u posjed Stingera, ali Politbiro je bio taj koji je donosio sve glavne odluke, a on nije promijenio svoj pristup tomu ratu praktički do donošenja odluke o povlačenju.

Međunarodna reakcija na vojne intervencije SSSR-a i SAD-a

Razlike između SSSR-a i SAD-a na unutarnjem planu također su se prenosile i na njihove blokove. Suradnja SSSR-a i zemalja njihova lagera te SAD-a i zemalja zapadne Europe neusporediva je i to je odraz one strukture koju te supersile imaju i na domaćem planu. U nizu slučajeva reakcija zemalja sovjetskoga lagera na poteze Moskve na javnoj se razini prikazuje kao podrška ili se prešućuje. Iako je SAD supersila i pojedinačno nadmoćna nad svakom drugom državom svojega bloka, tu dolazi do otvorenoga suprotstavljanja nekim američkim odlukama. Francuska je 1966. izašla iz zapovjednih struktura NATO saveza zbog toga što je glavni zapovjednik morao biti iz SAD-a, a iza njega je u zapovjednome lancu bio Britanac dok mjesta za francuski element u samome vrhu zapovjedništva nije bilo. Predsjednik Francuske Charles de Gaulle odlučio je da će Francuska u potpunost istupiti iz zapovjednih struktura. Takva situacija u istočnome bloku nije bila zamisliva. Najbliže tomu možda bi bio izostanak Rumunjske u intervenciji na Praško proljeće, što je ipak bila intervencija na bratsku socijalističku zemlju, a ne na zemlju izvan bloka i s ciljem veće slobode od SSSR-a. Ceausescu je uspio izmanevrirati svoj ostanak na vlasti do raspada komunističkih režima u Europi. Postojala je i druga komunistička velesila, a to je bila Kina, no sino-sovjetski odnosi nisu bili prijateljski, dapače Kina je imala bolje odnose s SAD-om negoli s SSSR-om. Odluka koju vođa države i njegova administracija mora donijeti kada se planira vojna intervencija na drugu zemlju, vrlo je delikatna i otvara mnoga pitanja. Međunarodna reakcija na takav čin djeluje loše na imidž države koja ju provodi i na države saveznice. Problemi kojih do jučer nije bilo preko noći eksponencijalno rastu i državu se stavlja pred nove izazove za koje se ne može unaprijed znati koliko će potrajati, a to je posebno primjenjivo za sovjetski angažman u Afganistanu.

Međunarodna reakcija na sovjetsku intervenciju u Afganistanu

Sovjetska vojna intervencija u Afganistanu uzdrmala je dugogodišnju politiku Detanta i praktički ga pokopala te je ovim potezom na neki način započela nova, može se reći i zadnja, etapa u Hladnome ratu. Stav SAD-a bio je jasan – SSSR javno se usudio, uvedene su ekonomske sankcije, procesi koji su započeti prijašnjih godina u sklopu Detanta su prekinuti. Taj je događaj dodatno zakomplicirao položaj SAD-a u regiji zbog situacije u Iranu, ali je njihova vojna prisutnost u Perzijskome zaljevu također bila jedan od razloga koji su potaknuli

sovjetsku ideju o intervenciji. Prva reakcija mnogih država na intervenciju bili su strah i neizvjesnost. U prvim danima nije bilo potpuno jasno što se događa u Afganistanu, a druge je države zabrinjavalo koliki je opseg sovjetskih namjera. U početku je prevladavalo mišljenje da se ne radi o izoliranome slučaju, već da je to samo dio većega sovjetskog plana. Takve ideje bojavao se i SAD, kojemu je pozicija u regiju nedavno uzdrmana i ovakav potez sa sovjetske strane može izgledati kao iskorištavanje prilike koja se pružila u datom trenutku. Na sjednici NATO-a početkom siječnja 1980. SAD je svojim saveznicima predstavio pesimističnu sliku sovjetskih namjera u Afganistanu na koju europski saveznici nisu blagonaklono gledali. Britanska službena reakcija koja je zapisana u službenim dokumentima u The Foreign & Commonwealth Officeu i Ministry of Defenceu smatrala je američke teze neutemeljenima. Prva zamjerka bila je to što nisu primjereno predstavljani motivi sovjetske intervencije, a zatim i što su predstavljali lokalnu prijetnju kao prijetnju zapadnim interesima. Najveća zamjerka bila je što je dokument zanemario političku sliku zemalja u regiji i njihov antiamerički sentiment koji u ovome trenutku nije mogao pružiti dobre temelje za vojnu reakciju članica NATO saveza.⁸⁴ Margaret Thatcher u načelu je podržavala oštriji američki pristup Sovjetskomu Savezu za razliku od Francuske i SR Njemačke. Te su dvije države zadnjih godina profitirale zbog Detanta jer se gospodarstvo zemalja Istočnoga bloka u određenoj mjeri otvaralo prema zapadnome tržištu koje je bilo tehnološki nadmoćno istočnomu i imalo je mnogo toga za ponuditi. Kada bi Francuska i Zapadna Njemačka bespogovorno poslušale SAD i uvele oštre sankcije SSSR-u, to bi za njih proizvelo više štete nego koristi. Drugi korak na tome putu zasigurno bi bio i povećanje vojnih proračuna, što je dodatni uteg državnomu proračunu. Unatoč tim razlikama, države NATO saveza jasno su osudile sovjetsku intervenciju kao kršenje međunarodnoga prava i ugrozu svjetskomu miru. Generalna skupština Ujedinjenih naroda također je izglasala rezoluciju koja osuđuje ovu agresiju. Zanimljiva je izjava predstavnika Bangladeša na toj generalnoj skupštini: „Ako bi jedan britanski ili američki vojnik prešao afganistansku granicu, odmah bi se pribjeglo Vijeću (sigurnosti); kada je Sovjet to učinio, svi (među nesvrstanim nacijama) šute.“⁸⁵ Ova izjava dobro predstavlja stavove većine država članica Pokreta nesvrstanih zemalja jer su mnoge od njih dobivale sovjetsku pomoć u nekome obliku. Nekoliko mjeseci ranije Fidel Castro je u Havani pokušao prebaciti Pokret u sovjetski tabor, a idejna misao bila je da je Sovjetski Savez prirodni saveznik nesvrstanih zemalja. Ta je ideja skoro i ostvarena u Havani 1979., ali Tito ju

⁸⁴ Dimitrakis, Panagiotis. "The Soviet Invasion of Afghanistan: International Reactions, Military Intelligence and British Diplomacy." *Middle Eastern Studies* 48, no. 4 (2012): 528.

⁸⁵ Isto, 517.

je spriječio. No Castrova ideja nije zamrla nakon toga neuspjeha niti su socijalističke zemlje Pokreta prestale biti takve. Čekala se neka nova prilika kako bi se to ostvarilo pogotovo kada umre Tito, koji je u podmaklim godinama, a u Havanu je došao jer je imao ogroman ugled i utjecaj kao jedan od osnivača. Samo par mjeseci kasnije Sovjetski Savez izvršio je vojnu agresiju i likvidirao vođu jedne države članice Pokreta. Takav potez sa sovjetske strane oslabio je njihov ugled među zemljama Pokreta, što se prenijelo i na Kubu. Na Generalnoj skupštini UN-a članice Pokreta glasale su 56 naprema 9 za osudu intervencije dok je 26 bilo suzdržano. U Pokretu nesvrstanih zemalja bilo je mnogo muslimanskih država, ali agresija na muslimansku zemlju otvara novo gledanje muslimanskih zemalja na položaj Sovjetskoga Saveza jer su oni ti koji napadaju i upliću se u sukob bratske muslimanske zemlje. Unatoč tomu, bilo je i zemalja članica koje su muslimanske, a nisu osudile tu intervenciju, a to je Alžir. Nakon izborne neovisnosti Alžir je, koji je bio francuski departman, a ne kolonija, postao član Pokreta nesvrstanih zemalja, kao i mnoge druge bivše kolonije. Alžiru je Sovjetski Savez bio saveznik još od razdoblja rata za neovisnost i ta se suradnja nastavila i u narednim godinama. Stoga Alžir nije osudio sovjetsku intervenciju kao i druge muslimanske države. Putem diplomatski kanala jugoslavensko ministarstvo vanjskih poslova kontaktiralo je prvo s Kubom pa zatim i Alžirom da se na sljedećem Koordinacijskome birou Pokreta raspravlja o „ne miješanju u unutarnje prilike“ u Afganistanu. Ministar vanjskih poslova Jugoslavije Josip Vrhovec osobno je iznio te prijedloge u Indiji i Bangladešu, no ni tamo nije naišao na razumijevanje o tome pitanju dok su Indijci o tome obavijestili Vijetnamce, koji su ove jugoslavenske pokušaje prijavili Sovjetima.⁸⁶ Sovjetska strana nije slučajno bila dobro informirana o jugoslavenskim naporima u ovim zemljama jer se radi o državama koje su unatoč angažmanu u Pokretu bile na neki način saveznici ili prijateljske zemlje Sovjetskoga Saveza. Iz toga je razloga i njihova reakcija na intervenciju na Afganistan bila samo deklarativna, ako i takva uopće, a najviše odudara alžirsko zanemarivanje islama kao faktora solidarnosti među zemljama. Tito je nakon vojne intervencije bio ozbiljno bolestan, ali komunicirao je direktno s Brežnjevom te je izrazio svoje protivljenje uplitanju u unutarnje poslove nezavisne zemlje. Naglasio je nedavne grijeh SAD-a i u takvome kontekstu intervencija djeluje manje strašno jer i suprotni tabor radi poteze na štetu SSSR-a. Napomenuo je kako međunarodna reakcija, kao i jugoslavensko javno mišljenje, nije sklona potezima SSSR-a.⁸⁷

⁸⁶ "Soviet briefing on the need to counter-balance Yugoslav endeavors concerning the Afghan question in the non-aligned countries," 1980.

⁸⁷"CC CPSU Politburo transcript (excerpt)," January 17, 1980

Ugled Sovjetskoga Saveza ipak je najviše narušen u muslimanskim zemljama koje je prožimao islamski osjećaj pripadnosti i bratstva zbog kojega se u mnogim ratovima muslimani iz drugih zemalja dolaze boriti i pomoći svojoj muslimanskoj braći. Za vrijeme ovoga rata financijska pomoć bogatih muslimanskih zemalja sveukupno je parirala američkoj dok su logističku potporu pružali Iran i Pakistan. Ajatolah Homeini pisao je Brežnjev u i rekao: „...svaka agresija na zemlje Trećega svijeta, a posebno na islamsku zemlju u ovoj regiji, u suprotnosti je sa standardima za odnose među nacijama.“⁸⁸ Odnosi između Irana i SSSR-a bili su delikatni zbog iranskoga vjerskog pogleda na svijet i mogućnosti širenja njihovih ideja na južne republike SSSR-a koje su pretežito muslimanske. Sve zemlje Perzijskoga zaljeva također su osudile intervenciju, pogotovo Saudijska Arabija, koja je ubrzo počela i značajnije financijski pomagati mudžahedinske borce. Egipat, koji je do prije deset godina bio sovjetski saveznik, također je osudio intervenciju te je predsjednik Sadat nastavio svoju politiku suradnje s SAD-om. Reakcija muslimanskih zemalja i njihova pomoć mudžahedinskim borcima u godinama koje su uslijedile ograničile su i izolirale sovjetsku mogućnost daljnjega prodora u muslimanske zemlje.⁸⁹ U svim tim zemljama postojala je komunistička ili socijalistička politička opcija, ali one nisu imale dovoljnu potporu, no s ovakvim postupkom prema drugoj muslimanskoj zemlji šanse za širenje postojeće baze pristalica i simpatizera znatno su smanjene. Revolucije boljševičkoga tipa širom Bliskoga istoka nisu bile realnost, ali politička realnost postala je činjenica – Sovjetski Savez napada muslimansku zemlju u kojoj razbijaju muslimanski način života.

Kinesko-sovjetski odnosi vrlo su složeni tijekom cijeloga postojanja SSSR-a i kineske partije, koju je SSSR snažno podupirao od 1920-ih godina, ali se u godinama nakon kraja kineskoga građanskog rata pokazalo da je Kina prevelik zalogaj da bude dio sovjetskoga lagera. I njihovi su se putevi u komunizam razišli. Tijekom mandata Richarda Nixona odnosi između SAD-a i Kine bivali su sve bolji jer su imali zajedničkoga neprijatelja, a to je SSSR. Kinesko vodstvo i Deng Xiaoping bili su pragmatični u svome pogledu na svijet što i pokazuje njegovo citiranje kineske poslovice: „Nije važno je li mačka crna ili bijela, ako ona hvata miševе onda je to dobra mačka.“ Kineska reakcija bila je u skladu s odnosima prema SSSR-u i vojna intervencija je osuđena.⁹⁰ Kina se nije isticala kao država koja potiče takva djelovanja, ali su zato bili potpisnici inicijativa UN-a i Pokreta nesvrstanih zemalja u osudi sovjetskoga djelovanja. Odnosi NR Kine i SSSR-a bili su već godinama loši iz niza razloga počevši s

⁸⁸ Dimitrakis, 524.

⁸⁹ Isto, 524.

⁹⁰ Isto, 522.

interpretacijom marksizma, a nastavili su se oko graničnih sporova, razvoja nuklearnoga naoružanja u Kini i odnosa Kine i SAD-a. Kina nije htjela isticati svoje prijateljske odnose s SAD-om kako ne bi bila označena kao američki saveznik u azijskim državama u kojima je širila svoj utjecaj, a i kineska filozofija vladanja zasigurno ne teži priznavanju jače zemlje koju će Kina pratiti. Kina je tijekom rata također financijski i materijalno pomagala mudžahedinske borbe, što je iznenadilo pakistanske službe.⁹¹

Sovjetski Savez diplomatskim je putem obavijestio države unutar bloka o vojnoj invaziji s obrazloženjem potrebe za takvom vrstom intervencije, kakva se već dogodila u Mađarskoj 1956. i Čehoslovačkoj 1968. Na Generalnoj skupštini UN-a sve zemlje bloka bile su protiv rezolucije, ali nisu sve i na konferenciji održanoj u Sofiji početkom veljače 1980. Rumunjska i Sjeverna Koreja nisu se slagale sa svim potezima koje je SSSR napravio u Afganistanu. Rumunjska pod vodstvom Ceacescu od 1968. i gušenja Praškoga proljeća jasno je dala do znanja da neće bespogovorno pratiti direktive iz Moskve. On je čak na indirektan način bez spominjanja SSSR-a imenom osudio takve postupke miješanja u unutarnje prilike samostalne države u zadnjim danima 1979.⁹²

Međunarodna reakcija na vojnu intervenciju SAD-a na Grenadi

Politika SAD-a prema državama obiju Amerika specifična je i sam je odnos između tako moćnoga susjeda i slabijih država neravnotežan, iz čega profitira SAD ili neke od korporacija dok stradaju obični ljudi u tim državama. Nakon što su Španjolci ratom protjerani iz Amerika početkom 20. stoljeća, jedine europske sile koje su ostale bile su Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo, ali su one imale pod kontrolom otočne države u Karibima uz iznimku Francuske Gvajane u Južnoj Americi. Jedan od tih otoka je i Grenada, koja je pod britansku kontrolu došla nakon Sedmogodišnjega rata u 18. stoljeću i kontrolu, barem nominalnu, nad tim otokom imaju i danas. Nakon kraja Drugoga svjetskog rata dinamika odnosa između SAD-a i UK-a u potpunosti se promijenila i SAD je bio dominantniji partner u tome posebnom odnosu. Odnosi između predsjednika Reagana i predsjednice vlade Margaret Thatcher tijekom godina su i nadrasli prijateljske odnose ovih dviju država. Oboje su dolazili iz konzervativnijih političkih opcija i oboje su bili veliki protivnici komunističkih režima. U odnosima ima uspona i padova, a jedan od tih padova dogodio se u trenutku vojne intervencije SAD-a na Grenadu. To ne bi bio problem s britanske strane da Grenada nije

⁹¹ Dimitrakis, 522.

⁹² Soviet Afghan Role Widely Criticized. The Washington Post.

teritorij pod krunom kraljice Elizabete II. Iz toga razloga američka vojna intervencija izazvala je puno problema u britanskoj javnosti. Laburisti su osudili takav potez SAD-a na otok pod protektoratom kraljice Elizabete, a i dio vladajuće Konzervativne stranke isto nije bio zadovoljan postupcima predsjednika Reagana. Margaret Thatcher bila je upoznata s razmišljanjima predsjednika Reagana o mogućim rješenjima situacije na Grenadi, ali ne u dovoljnoj mjeri. Noć prije početka vojnih operacija dobila je poruku od predsjednika Reagana, koji joj je najavio početak invazije sljedeće jutro, na što je ona odgovorila sljedećom porukom:

„Ova će se akcija smatrati intervencijom zapadne zemlje u unutarnje stvari male neovisne nacije, koliko god njezin režim bio neprivačan. Tražim od Vas da ovo razmotrite u kontekstu naših širih odnosa između Istoka i Zapada i činjenice da ćemo u sljedećih nekoliko dana našem parlamentu i narodu morati predstaviti razmještaj krstarećih projektila u ovoj zemlji. Moram Vas zamoliti da pažljivo razmislite o ovim točkama. Ne mogu sakriti da sam duboko uznemirena Vašom posljednjom komunikacijom. Tražili ste moj savjet. Iznijela sam to i nadam se da ćete to uzeti u obzir, čak i u ovoj kasnoj fazi prije nego događaji postanu neopozivi.“⁹³

Može se zaključiti da se na osobnoj razini Margaret Thatcher nije slagala s ovakvim načinom postupanja predsjednika Reagana. Skrivao je svoje namjere koje su i prethodnih dana bile u razradi te nije uzeo u obzir probleme koje će to stvoriti njezinu ugledu jer zbog njegovih postupaka ona ispada slaba. Dodatan problem bio je što se u narednim danima trebalo izglasati razmještanje američkih raketa u Britaniji oko kojeg je britanska javnost bila skeptična i prije ovih događaja. U kasnijim razgovorima koji su snimani predsjednik Reagan ispričao se zbog načina na koji je pristupio u vezi s Grenadom prema premijerki Thatcher te joj je izrazio i potporu u rješavanju tih u neugodnosti u parlamentu (House of Commons).⁹⁴ Unatoč osobnomu neslaganju s takvim postupcima, vojna intervencija mlako je osuđena iz potrebe za nekom vrstom reakcije zbog povrede nacionalnoga ponosa te pokazivanjem moći nad najbližim saveznicom.⁹⁵ Ovaj trenutak bio je najniža točka u „specijalnome odnosu“ između SAD-a i UK-a tijekom mandata Thatcher i Reagana, ali ovi problemi brzo su savladani.

⁹³ Thatcher memoirs. Grenada: Thatcher letter to Reagan

⁹⁴ Reagan's apology to Thatcher over Grenada revealed. BBC 10. studeni 2014.

⁹⁵ Henderson, Nicholas. The Reagan administration. The Washington Post, 4. studeni 1983.

Zbog kršenja međunarodnoga prava 28. listopada sazvana je sjednica Vijeća sigurnosti UN-a, koja nije mogla puno utjecati na ishod događaja u Grenadi jer SAD kao stalna članica ima pravo veta kojim blokira bilo kakve konkretne akcije. Na Generalnoj skupštini UN-a 108 država glasalo je za rezoluciju, a 9 ih se protivilo.⁹⁶ Zanimljivo je što je i Francuska, kao američki saveznik, glasala za rezoluciju dok je Ujedinjeno Kraljevstvo ostalo suzdržano, što je u skladu s kompromisima koje je Margaret Thatcher morala raditi i na unutarnjem političkom planu. Francuski predstavnik je na Generalnoj skupštini UN-a također izrazio duboku zabrinutost zbog američkih postupaka za koje ne postoji legalna osnova u međunarodnome pravu te je također istaknuo da poziv OECS-a nije u skladu sa zakonima te organizacije.⁹⁷ U SR Njemačkoj antiratni prosvjedi događali su se ispred ambasade u Bonnu te konzulata i vojarni američke vojske u drugim gradovima.⁹⁸ Zajednički stav Pokreta nesvrstanih zemalja dogovoren na sastanku Koordinacijskoga biroa iznio je indijski ambasador Krishnana. Jasno je osuđena invazija na Grenadu, koja nije u skladu s temeljnim načelima Pokreta o teritorijalnome integritetu zemlje i nemiješanju u unutarnje poslove države.⁹⁹ Predstavnici Afganistana također su glasali za rezoluciju, što je normalno s obzirom na to da su pod patronatom SSSR-a, ali je i paradoksalno s obzirom na to da je strana vojska prešla njihovu granicu nekoliko godina ranije.¹⁰⁰ Alžir i Kuba oštro su osudili postupke SAD-a, iako su se na sovjetsku intervenciju oglasili 1979. Kubanski predstavnici istaknuli su kako je njihova vlada pokušala spriječiti vojnu intervenciju, ali da nije naišla na razumijevanje kod američke administracije. Kina je također osudila ovu invaziju koja je teško kršenje međunarodnoga prava. Sovjetski predstavnik nastavio je u istome tonu kao i ostale države Istočnoga bloka u osudi američkoga imperijalizma, ali je nabrajao ostale primjere u kojima je SAD posegnuo za ovakvim rješenjem.¹⁰¹ U Sovjetskome Savezu američka invazija postala je glavna vijest u svim medijima jer je to služilo kao primjer pravoga lica SAD-a. Službeni stav iz Moskve bio je da ova invazija potvrđuje „potpuni prezir“ SAD-a prema međunarodnome pravu, a napad je nazvan banditskim.¹⁰² Najveći je strah ova invazija potaknula u Nikaragvi, na koju se i Sovjetski Savez osvrnuo u službenim izjavama i naveo kako će ona postati novi Vijetnam za SAD ako se odluče tamo vojno intervenirati kao u Grenadi.

⁹⁶ Berlin, Michael. U.S. Allies Join in Lopsided U.N. Vote Condemning Invasion Of Grenada. The Washington Post. 3. studeni 1983.

⁹⁷ The Situation in Grenada. UN General Assembly.

⁹⁸ Vjesnik 30. listopada 1983.

⁹⁹ Vjesnik 30. listopada 1983. XLIV

¹⁰⁰ The Situation in Grenada. UN General Assembly

¹⁰¹ Isto.

¹⁰² Vjesnik 27. listopada 1983.

Nakon intervencije u Afganistanu u Generalnoj skupštini UN-a SSSR imao je veću podršku nego SAD nakon intervencije na Grenadu, ali ta nominalna podrška nije cjeloviti odraz političke slike svijeta. Sovjetski Savez uz sebe veže mnoge države koje ne smiju javno izreći svoje stavove dok je s druge strane većina američkih saveznika osudila njihove poteze u Grenadi. Reakcija je bila teža po SAD zbog toga što je zadirala u zemlju koja je de facto pod kontrolom saveznice i što su se druge zemlje saveznice pribojavale koji bi mogao biti rezultat američke vojne ekspanzije. Za razliku od zemalja Istočnoga bloka mogli su iskazati svoje nezadovoljstvo na konkretniji način.

Olimpijske igre

Moderne Olimpijske igre nastale su krajem 19. stoljeća i jedan od ciljeva bio je vraćanje ideala koji su bili njegovani u antici u sklopu njihova održavanja. Ubrzo se pokazalo da sportska natjecanja ne utječu na politiku, već da politika utječe na sport te su zbog toga odgađane Olimpijske igre zbog svjetskih ratova. U Hladnome ratu Olimpijske igre postale su svjetska pozornica za izravan sukob SSSR-a i SAD-a, u raznim sportskim disciplinama. S vremenom su se i države sve više uključivale u razvoj sporta i povećavale potporu sportašima koji su ih predstavljali. Uspjeh sovjetskih sportaša i sportaša zemalja Istočnoga bloka imao je posebno mjesto u ideologiji koja je atletskim uspjesima potvrđivala svoju nadmoć nad drugim ideologijama. U SAD-u vlasti se nisu u toj mjeri uplitale u razvoj sporta kao socijalističke zemlje, ali s vremenom se pokazala važnost Olimpijskih igara te se na razne načine poticao razvoj sporta. Broj osvojenih medalja na kraju natjecanja odlučio bi pobjednika, a finala u momčadskim sportovima između dviju supersila bili su događaji od velike važnosti i nacionalnoga naboja. Jedna od najpoznatijih finalnih utakmica odigrala se u hokeju na Olimpijskim igrama 1980. godine u Lake Placidu, kada je mlada ekipa SAD-a sastavljena uglavnom od igrača s koledža pobijedila profesionalnu ekipu SSSR-a. Iako su ti profesionalci službeno bili zaposlenici vojske (CSKA Moskva) ili milicije (Dinamo Moskva), ta je utakmica proglašena čudom na ledu („Miracle on Ice“) te ju je i magazin Sports Illustrated uvrstio među najbolje sportske trenutke 20. stoljeća.

OI Moskva 1980.

Upravo za vrijeme održavanja igara u Lake Placidu u SAD-u predsjednik te iste države, Jimmy Carter, planirao je bojkot sljedećih Olimpijskih igara, koje su se održavale u Moskvi tijekom ljeta. Carter je postavio ultimatum SSSR-u još u siječnju da će doći do bojkotiranja Igara ako se sovjetske trupe ne povuku iz Afganistana. Do službene objave odluke došlo je u

ožujku nekoliko dana nakon što je u Poljskoj pao avion u kojem su poginuli američki boksači, s čim je Carter i otvorio svoj govor. Nakon toga je usporedio Igre u Moskvi s onima u Berlinu održanima 1936. godine i pogreške koju je svijet napravio kada je Hitleru pristao doći na te Igre. Zatim je rekao: „Ne mogu u ovome trenutku reći koje sve nacije neće ići na ljetne Olimpijske igre u Moskvu. Naša neće ići... Ja se ne dvoumim, odluka je donesena.“¹⁰³

Uvodne riječi njegova govora iskorištavaju pogibiju američkih boksača u zemlji Istočnoga bloka koja nema veze s Hladnim ratom niti su ti ljudi žrtve djelovanja Sovjetskoga Saveza. Povezivanje smrti američkih građana u komunističkoj zemlji pruža podlogu za ono što tek slijedi. Usporedba s Hitlerom i nacističkom Njemačkom ne treba ni čuditi jer se podrazumijeva da je SSSR prijetnja za mir i demokraciju kao što je to bio i Treći Reich. Odluka o bojkotiranju Igara presedan je kakav se do tada nije dogodio u hladnoratovskome svijetu, pogotovo jer su se Igre događale kod najvećega suparnika. Olimpijske igre označavaju mir, ali zar nisu i SAD i SSSR već dugi niz godina uključeni u razne ratove diljem svijeta dok su za to vrijeme bili prisutni na svim olimpijskim igrama. Sovjetski Savez nije sudjelovao na olimpijskim igrama prije Drugoga svjetskog rata, već su organizirali Spartakijadu i natjecanja pod drugim imenima koja su trebala služiti kao paralela buržoazijskim olimpijskim igrama, ali se tu nisu proslavili.¹⁰⁴ Nakon Drugoga svjetskog rata SSSR se priključio Međunarodnom olimpijskom odboru nakon što su osnovali olimpijski odbor SSSR-a. Olimpijski odbor trebao bi biti nezavisan od države pa kako bi onda to bilo moguće u jednoj totalitarnoj državi?¹⁰⁵ Ta situacija otvorila je polemiku u vrhu Međunarodnoga olimpijskog odbora, ali je prevladalo razmišljanje da bi igre gubile svoj smisao kada jedna tako ogromna država ne bi bila prisutna. Predsjednik Carter napravio je upravo ono o čemu se pričalo trideset godina ranije, ali za SSSR. On je nedvojbeno pokazao svoj utjecaj na Američki olimpijski odbor i prelazio preko svojih ovlasti i još k tome tražio od svojih saveznika da krenu u tome smjeru. Ipak ne treba toliko čuditi potezanje za ovakvom odlukom jer je Hladni rat pokazao da je sport, a pogotovo olimpijske igre, samo jedna od produženih ruku politike. Još jedan faktor bio je vrlo bitan u donošenju odluke o bojkotu, a to je činjenica da je bila izborna godina te je predsjednik Carter morao donijeti neke odluke kako bi poboljšao svoj imidž i pokazao da on može napraviti nešto na štetu Sovjetskoga Saveza. Krajem te iste godine pokazalo se da američki glasači njemu ne vjeruju jer je uvjerljivo

¹⁰³ Jimmy Carter Presidential Library. „President Carter Speech to Olympic Representatives- 1980 Olympics Boycott“ 21. ožujak 1980. 9:30-9:45 <https://www.youtube.com/watch?v=E5XSPoABW8M>

¹⁰⁴ Guttman, Allen. “The Cold War and the Olympics.” *International Journal* 43, no. 4 (1988): 554–68.

<https://doi.org/10.2307/40202563>. 554.

¹⁰⁵ Guttman, 555.

izgubio od budućega predsjednika Reagana. Carter je pozvao i druge demokratske države saveznice u bojkot, a pogotovo one demokratske koje vjeruju u slobodu da učine isto.¹⁰⁶ Na olimpijadu tako nisu išli Zapadna Njemačka, Kanada, Japan pa ni Kina, iako su oni za neodlazak imali niz drugih razloga. Italija i Francuska su sudjelovale, ali nisu prisustvovala ceremoniji otvaranja. Tim je Velike Britanije išao, ali svaki sportaš sam je odlučivao o tome hoće li ići ako se kvalificirao, a sportaši iz Španjolske i Portugala bili su predstavljani zastavama nacionalnih olimpijskih odbora. Sve to govori o neslaganju unutar Zapadnoga bloka s odlukom Cartera o bojkotu, ali i odnosu snaga unutar bloka koji je bitno drugačiji nego u Istočnome bloku i države imaju snagu oduprijeti se pozivima iz SAD-a. Naravno da Francuska nije blagonaklono gledala na sovjetsko korištenje vojske izvan svojih granica, ali oni su imali pravo na svoj pogled na stvari i razmatranje uistinu nepraktične odluke bojkota Igara. Njihovo neprisustvovanje otvaranju Igara možda je kompromis koji manje vrijeđa domaćine Igara dok sportašima pruža zasluženu nagradu za njihov trud. S druge strane, opcija koju je nudio tim Velike Britanije zapravo odstranjuje bilo kakvu odgovornost države za postupke njezinih sportaša i odluku o nastupanju ostavlja na individualnoj razini sportaša. To bi bio kompromis koji je više išao na ruku SAD-u negoli domaćinu, ali on je u skladu s odlukom Margaret Thatcher. Ona je obećala bojkot koji je potvrđen u parlamentu uvjerljivom većinom, no predsjednik Britanskoga olimpijskog odbora, Denis Follows, stao je na stranu sportaša i oglušio se na političke odluke te jamčio nezavisnost Olimpijskog odbora od politike te je predvodio britansku delegaciju u Moskvi.¹⁰⁷ Igre su bojkotirale i muslimanske države iz solidarnosti prema Afganistanu, a najistaknutiji u tome bojkotu bili su Egipat, Pakistan i Saudijska Arabija, dok je Alžir nastupio na Igrama jer su oni bili u puno boljim odnosima sa Sovjetskim Savezom. Ipak, te muslimanske zemlje ne čine jezgru onoga što Olimpijske igre uistinu čini svjetskom pozornicom, već je to dinamika između SAD-a i SSSR-a te Zapadnoga i Istočnoga bloka. Nakraju su igre bojkotirale 62 države dok se 81 država natjecala. U Sovjetskome Savezu službeno se nije govorilo o tome da je razlog bojkota vojna intervencija u Afganistanu, već se to objasnilo kao očajnički potez predsjednika Cartera za spašavanje svoje popularnosti u izbornoj godini u čemu ima i istine, iako to naravno nije puna istina.¹⁰⁸ Sovjetska novinska agencija TASS objavila je kako bojkot krši Olimpijsku povelju, Helsinški sporazum i povelju UN-a pa i Ustav SAD-a.¹⁰⁹ To je i u skladu sa sovjetskom politikom, kojoj

¹⁰⁶ Jimmy Carter Presidential Library. „President Carter Speech to Olympic Representatives- 1980 Olympics Boycott“ <https://www.youtube.com/watch?v=E5XSPoABW8M> 9:30-9:45.

¹⁰⁷ Guttman, 561.

¹⁰⁸ Isto, 563.

¹⁰⁹ Isto, 563.

nije u cilju pokazati stvarnu situaciju u Afganistanu zbog koje je i došlo do bojkota. Igre u SSSR-u proglašene su najboljim ikada, što su možda i bile za SSSR, no takva manifestacija ne može zaživjeti u punom sjaju bez prisutnosti SAD-a te Zapadne Njemačke i Japana. Sovjeti su uzeli čak 195 medalja, od čega je 80 bilo zlatnih dok su iza njih po broju medalja bili Istočna Njemačka, Bugarska i Kuba, što je pravi pokazatelj moći Istočnoga bloka. Međutim, te brojke ne mogu imati svoju pravu težinu kada se uračuna izostanak mnogih zemalja.

Sljedeće Olimpijske igre trebale su se održati u Los Angelesu 1984. i prilikom održavanja igara u Sarajevu 1984. nije bilo nikakvih naznaka da bi Sovjetski Savez bojkotirao igre u SAD-u. Dapače, za vrijeme Zimskih olimpijskih igara u Sarajevu dužnosnici Sovjetskoga olimpijskog odbora pohvalili su pripreme Igara i nisu smatrali da postoji sigurnosni problem za sovjetske sportaše.¹¹⁰ No oni nisu bili odgovorni za donošenje politike niti su dobili nikakve naznake za to s vrha vlasti. Za vrijeme Igara u Sarajevu preminuo je generalni sekretar Andropov, a to se nekoliko dana držalo u tajnosti. Kako ne postoje znakovi o planiranju bojkota za vrijeme vladanja Leonida Brežnjeva i Jurija Andropova, najvjerojatnije je da je novi generalni sekretar Konstantin Černjenko inicirao ili dopustio taj potez. Službeno objašnjenje bilo je sigurnosno pitanje sovjetskih sportaša u SAD-u. Odluka o bojkotu objavljena je u svibnju 1984. i u danima koji su uslijedili sve države Varšavskoga pakta, osim Rumunjske, slijedile su njihov primjer. Bojkotu su se također pridružili Afganistan, Kuba, Angola, Vijetnam i druge komunističke države Trećega svijeta. Razlog rumunjskoga odlaska na Olimpijske igre leži u odnosu koji je Nicolae Ceausescu imao prema SSSR-u i nije dopuštao tako strogu kontrolu iz Moskve. Zauzvrat su rumunjski olimpijci bili dočekani s velikim pljeskom na otvaranju Igara, a one sumnje u sigurnost koje su bile službeni razlog bojkota nisu se ni izbliza obistinile.¹¹¹ Zemlje Zapadnoga bloka imale su drugačije poglede na bojkot prošlih Olimpijskih igara, što je išlo do toga da se moglo i nijansirati koliko je neka zemlja spremna na to, na primjer od totalnoga bojkota, nepristupanja ceremoniji otvaranja, pristupanju pod zastavom Olimpijskoga odbora do osobnoga odabira sportaša o odlasku. Sovjetski bojkot bio je zapravo direktiva koja se prenijela na ostale zemlje Istočnoga bloka s iznimkom Rumunjske. To govori o naravi odnosa između Moskve i zemalja lagersa i Washingtona i zemalja saveznica. Nakraju, puno je manje zemalja bojkotiralo Olimpijske igre u Los Angelesu nego u Moskvi. Jedan od razloga stvarni je problem u međunarodnoj politici koji si je Moskva napravila vojnom intervencijom u Afganistanu. S druge strane, nije bilo

¹¹⁰Guttman, 565.

¹¹¹Isto, 567.

stvarne nužnosti za bojkotom, osim osвете za bojkot iz 1980. Također, prilikom objave odluke o bojkotu nisu iznesene optužbe kojima bi se moglo povezati djelovanje SAD-a kao s njihovim u Afganistanu, za što su možda mogli iskoristiti Grenadu. Bojkotiranje Igara uzelo je maha i u zemljama Trećega svijeta 1980., što donekle može govoriti o tome da je SAD bio više u pravu za bojkotiranje igara 1980. negoli SSSR 1984. Koliko je bojkot ispravna odluka teško je definirati, ali zbog okupljanja stvarno velikoga broja država, može se reći da je američka odluka naišla na puno više odobravanja u svijetu nego sovjetska. Jedine zemlje izvan sovjetskoga lagra koje su bojkotirale Igre 1984. bile su Albanija, koja nije nastupala od 1976. do 1988., Iran, koji ni ne treba navoditi razloge, te Libija zbog Gaddafijeve tvrdoglavosti oko neizdavanja vize novinaru ranije iste godine. To su slučajevi koji su izolirani od utjecaja Sovjetskoga Saveza. To znači da razlozi koje je iznijela Moskva nisu bili dovoljno uvjerljivi da bi privukli druge zemlje. Nisu bili uvjerljivi iz razloga što nisu bili puno više od osвете za bojkot u Moskvi. Kada bi se morao donijeti zaključak čiji je bojkot bio uspješniji prema tome kriteriju, onda je to bio onaj američki unatoč neslaganju oko te odluke s glavnim saveznicima. Također, sportaši SAD-a ostvarili su rekord po broju osvojenih zlatnih medalja na jednim Olimpijskim igrama i osvojili ih 83, za tri više od sovjetskoga broja iz 1980. Bilo je više zemalja u konkurenciji, ali državno financirani sportovi u zemljama Istočnoga bloka bili su konkurencija i SSSR-u tako da je teško procijeniti koliko medalja treba oduzeti ili dodati nekoj državi. Jedan od razloga sovjetskoga bojkota bio je također komercijalizacija Olimpijskih igara, a za taj argument mogli su naći i brojne simpatizere u olimpijskome pokretu. Za razliku od Igara u Moskvi, koje je organizirala država, ove Igre u Los Angelesu nisu se toliko oslanjale na pomoć države. Korišteni su već postojeći sportski kompleksi i u organizaciju su se uključili privatni investitori, što je dovelo do toga da je održavanje Olimpijskih igara bilo profitabilno. To se rijetko događa, ali pokazalo se mogućim u Los Angelesu.

Zaključak

U travnju 1978. u Afganistanu na vlast dolaze komunisti nakon saurskoga državnog udara. Vođe PDPA-a Taraki i Amin stvarali su probleme za sovjetsko vodstvo zbog njihove nesposobnosti i nespremnosti Afganistana na komunizam. Sovjetsko vodstvo slalo je pomoć i upute Tarakiju i Aminu koje oni nisu mogli ili htjeli ispuniti. U rujnu 1979. na prijedlog Leonida Brežnjeva Taraki je pokušao eliminirati Amina, no dogodilo se suprotno. Za to su se vrijeme u Moskvi počeli kovati planovi kako smijeniti Amina s vlasti i na njegovo mjesto postaviti Babraka Karmala. Dok se s Tarakijem moglo razgovarati, Amin je bio ekstremniji od njega i vodio je režim i sve što je stečeno u „revoluciji“ u propast, a Politbiro odlučio je spasiti ono što je stečeno u travnju 1978. Uz to SSSR nije mogao dopustiti širenje islamizma na južnoj granici uz sovjetske republike s većinski muslimanskim stanovništvom. SSSR također nije smio izgledati slabo i dopustiti da jedan komunistički režim olako propadne. Glavni zagovornici vojne intervencije bili su Jurij Andropov, šef KGB-a, i Dmitri Ustinov, ministar obrane, te su oni pred Leonida Brežnjeva iznijeli tvrdnje o mogućem prelasku Amina na američku stranu, što su zapravo bile netočne tvrdnje. Brežnjev je bio i na osobnoj razini uvrijeđen jer je Taraki trebao eliminirati Amina prema njegovu naređenju i za njega je to osobni neuspjeh. Dodatni problem je bio širenje islamizma, koje je započelo u Iranu dok su glavni protivnici režima PDPA-a bili mudžahedini koji su naoružanje i opremu dobivali preko Pakistana i iz Irana. Rušenje režima u Kabulu moglo bi značiti širenje islamizma u južne republike SSSR-a koje su većinski muslimanske. Osim zaštite svojih interesa u regiji Moskva si nije mogla dopustiti nestajanje komunističkoga režima iz susjedne zemlje jer sljedeća vlast koja bi došla u Kabul bila bi zasigurno antisovjetski nastrojena. Uz to, svijetu bi se pokazala slika Sovjetskoga Saveza koji ne može spasiti komunizam u susjednoj zemlji. Zbog toga je Sovjetski Savez svjesno napravio potez koji će prekinuti Detant i započeti novu fazu Hladnoga rata. Intervencija je započela Spetsnazovim ubojstvom Amina u predsjedničkoj palači 27. prosinca 1979., nakon čega je na vlast došao Babrak Karmal kao pijun Moskve. Uskoro se pokazalo da režim PDPA-a ni uz sovjetsku vojnu prisutnost ne može kontrolirati zemlju. Dodatni problem je bio što su SAD i druge muslimanske zemlje preko Pakistana uvježbavali i financirali mudžahedinske borbe. Preokret u sovjetskoj politici prema Afganistanu dogodio se nakon dolaska Gorbačova na vlast, koji je nekoliko godina prije započeo pripremati teren za odlazak sovjetskih vojnika iz Afganistana. Nakraju se poražena sovjetska armija povukla iz Afganistana u veljači 1989., nakon skoro deset godina, prema mnogima, besmislenoga rata.

Na drugome kraju svijeta 1979. na vlast u Grenadi došao je New Jewel Movement s Mauriceom Bishopom na čelu. Bishopova pozicija na čelu NJM-a bila je neosporna za sve, osim za Sovjete, koji su na ljeto 1983. preko Bernada Coarda inicirali prevrat u NJM-u. Prema mišljenju američkih službi u tome trenutku Grenada je bila bitan otok za SSSR zbog svoje blizine SAD-u.¹¹² Mogućnosti postavljanja raketa srednjega dometa koje su mogle gađati ciljeve u SAD-u. Grenada je trebala služiti kao odgovor na američko postavljanje raketa u zapadnoj Europi. Međutim, predsjednik Reagan nije si mogao dopustiti gubljenje takve strateške prednosti nad Sovjetskim Savezom. Obavještajni izvještaji upućivali su na gradnju aerodroma na koji mogu sletjeti sovjetski avioni koji imaju mogućnost transportiranja raketnoga sustava srednjega dometa i da je gradnja pri kraju. Povod za američku intervenciju došao je u listopadu 1983. nakon što je Coard uspio uzeti vlast i nakon čega su na otoku izbili neredi jer je Bishop i dalje imao podršku među Grenadanima. Coard je uspio zaustaviti Bishopa i njegove pristalice nakon čega ga je ubio i izolirao zemlju od ostatka svijeta. To je upalilo alarme u SAD-u jer je na otoku boravilo oko tisuću američkih građana, većinom studenata, a ova situacija počela je podsjećati na onu u Iranu iz 1979., a Reagan si takvu slabost nije mogao dopustiti. Dodatnu pomoć u opravdavanju slanja američke vojske na Grenadu pružio je OECS, koji je zajedno s Jamajkom i Barbadosom, pozvao SAD u pomoć za rješavanje situacije na Grenadi. Reagan nije dugo čekao i krajem listopada 1983. američka vojska iskrcala se na Grenadu i u tri dana slomila Coardov režim i uspostavila privremenu vlast pod vodstvom guvernera Paula Scoona.

Iako se odlasku sovjetskih vojnika u Afganistan 1979. protivio maršal Ogarkov, on je bio u manjini naspram odlučnoga Politbiroa po tome pitanju. Jedan od glavnih zagovornika te intervencije Jurij Andropov i član tadašnjega Politbiroa postao je generalni sekretar 1982. i tada je na jednom od sastanaka Politbiroa priznao da je bilo pogrešno vojno intervenirati u Afganistanu. Problemi u Afganistanu samo su se nizali dok su se u SSSR vraćali lijesovi s mrtvim vojnicima. Međutim, obitelji nisu imale pravo saznati kako i gdje je poginuo vojnik, što je znalo dovesti do uplakanih majki u vojarnama. Glasovi protiv ovakvoga tretiranja sovjetskih vojnika počeli su se čuti tek pred raspad SSSR-a kada je ovaj problem isplivao uz mnoge druge. Osim toga, počelo se i postavljati pitanje problema dedovščine u vojsci koja je prisutna već stoljećima u ruskim vojskama. S vojnoga gledišta najviše se kritizirala

¹¹² Thornton, 10.

nedovoljna prilagodljivost sovjetske armije ratu u Afganistanu jer je ta vojska organizirana za rat u Europi, čiji je reljef bitno drugačiji od afganistanskoga.

Američka vojska izvela je vojnu operaciju brzo i efikasno, što se od nje i očekivalo, ali na površinu su isplivali problemi u koordinaciji među rodovima američke vojske. Problem je postojao godinama, ali uvidjevši probleme pri invaziji na ovako malu otočnu državu krenulo se u izradu zakona za uređivanje odnosa u vojsci. Mali broj kongresnika žalio se na prekoračenje ovlasti predsjednika Reagana, koji je djelovao u skladu s War Powers Clauseom, donesenim 1973. Reagan je najviše pridobio američku javnost zbog činjenice da je on spasio američke građane iz strane zemlje, što je u američkoj javnosti i predstavljeno kao glavni cilj ove vojne akcije.

Sovjetska intervencija u Afganistanu pokazala je sovjetske namjere prema mnogim državama Trećega svijeta, u kojima je zadnjih godina sovjetski utjecaj bio u rastu, u novome svjetlu. Unatoč jasnoj povredi međunarodnoga prava, neke od zemalja Trećega svijeta kao što su Alžir, Kuba ili Vijetnam, nisu osudile tu intervenciju kao što nisu ni zemlje Istočnoga bloka. SAD je htio nametnuti najoštrije sankcije SSSR-u, što njegovi europski saveznici i nisu baš htjeli zbog profitabilnosti nedavno nastalih gospodarskih veza s Istočnim blokom. Kada je SAD vojno intervenirao, na Grenadi nije naišao na takvo odobravanje kakvo SSSR ima kod svojih saveznica, barem u javnosti. Najvećih je problema SAD mogao imati s Ujedinjenim Kraljevstvom jer je kraljica Elizabeta II. bila vladajući monarh na tome otoku, ali zbog jako dobrih odnosa Reagana i Margaret Thatcher prešlo se preko toga. Bojkot Olimpijskih igara u Moskvi na koji je pozvao predsjednik Carter pokazao se štetnim za sve strane. Pokazao je ovisnost Olimpijskih igara, i sporta općenito, o političkoj volji koja u jednome trenutku sportašima pruža podršku u okršaju sa sportašima iz suprotnoga bloka dok mu u drugome trenutku to zabranjuje. Sovjetski Savez iskoristio je priliko 1984. i istom mjerom uzvratio SAD-u bojkotom Olimpijskih igara u Los Angelesu, u čemu su im se pridružile i sve zemlje lagera osim Rumunjske. Olimpijske igre u Moskvi bojkotiralo je puno više država nego one u Los Angelesu, stoga se može zaključiti da je poziv na bojkot SAD-a bio opravdaniji.

BIBLIOGRAFIJA

IZVORI

Central Intelligence Agency. Grenada A Preliminary Report. Washington: Department of State, Department of Defense. 1983.

<http://insidethecoldwar.org/sites/default/files/documents/Grenada%20A%20Preliminary%20Report%20December%2016%2C%201983.pdf>

"CC CPSU Politburo Resolution # 176/125, Concerning the Situation in "A" [Afghanistan]," December 12, 1979, History and Public Policy Program Digital Archive, RGANI (formerly TsKhSD), f. 89, per. 14, dok. 31 [cited by Archive-Information Bulletin, 1993 as RGANI, op. 14, d. 31, ll. 1, handwritten original, special file, CC].

<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/113675>

"CPSU CC Politburo Decision with report by Gromyko, Ustinov, and Tsvigun," September 15, 1979, History and Public Policy Program Digital Archive, APRF, f. 3, op. 82, d. 173, ll. 72-75 <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/111565>

"CPSU CC transcript of Politburo meeting (excerpt)," March 10, 1983, History and Public Policy Program Digital Archive, TsKhSD, f. 89 per. 42, dok. 51; provided by M. Kramer; trans. by D. Rozas. <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/111597>

"CC CPSU Politburo transcript (excerpt)," January 17, 1980, History and Public Policy Program Digital Archive, APRF, f. 3, op. 120, d. 44, ll. 31, 42-44. Translated by M. Doctoroff. <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/111583>

National Security Decision Directive. Eastern Caribbean Regional Security Policy (NSC-NSDD-105) <https://irp.fas.org/offdocs/nsdd/nsdd-105.htm>

"Politburo on Afghanistan," November 13, 1986, History and Public Policy Program Digital Archive, The Gorbachev Foundation Archive, Moscow, Fond 1, Opis 2 Translated by Jayson Stoinski and Svetlana Savranskaya, for the National Security Archive

<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/220088>

"Soviet briefing on the correspondence between Tito and Brezhnev," 1980, History and Public Policy Program Digital Archive, National Archives of Hungary (MOL), M-KS 288 f. 11. Translated for CWIHP by Attila Kolontari and Zsofia Zelnik.

<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/112498>

"Soviet briefing on the need to counter-balance Yugoslav endeavors concerning the Afghan question in the non-aligned countries," 1980, History and Public Policy Program Digital Archive, National Archives of Hungary (MOL), M-KS 288 f. 11. Translated for CWIHP by Attila Kolontari and Zsofia Zelnik. <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/112499>

"Telephone Conversation between Soviet Premier Alexei N. Kosygin and Afghan Premier Nur Mohammed Taraki," March 18, 1979, History and Public Policy Program Digital Archive, Boris Gromov, "Ogranichennyi Kontingent ("Limited Contingent")", Progress, Moscow, 1994 <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/113141>

"Transcript of CPSU CC Politburo Discussions on Afghanistan," March 17, 1979, History and Public Policy Program Digital Archive, TsKhSD, f. 89, per. 25 dok.1, ll. 1, 12-25. <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/113260>

Thatcher memoirs. Grenada: Thatcher letter to Reagan ("deeply disturbed" at US plans) [memoirs extract] <https://www.margaretthatcher.org/document/109427>

The Situation in Grenada. UN General Assembly. https://www.un.org/securitycouncil/sites/www.un.org.securitycouncil/files/en/sc/repertoire/81-84/Chapter%208/81-84_08-28-The%20situation%20in%20Grenada.pdf

LITERATURA

Braithwaite, Rodric. *Afgantsy: The Russians in Afghanistan 1979-89*. Oxford University Press, 2011.

Cole, Ronald. *Operation Urgent Fury: The Planning and Execution of Joint Operations in Grenada 12 October - 2 November 1983*. Washington: Joint History Office Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff, 1997.

Feifer, Gregory. *The Great Gamble: The Soviet War in Afghanistan*. Harper Collins e-books, 2008.

Fenzel, Michael. *No Miracles: The Failure of Soviet Decision-Making in the Afghan*. Stanford: Stanford University Press, 2017.

Liakhovskii, Aleksandr. *Tragedy and Valor in Afghanistan*. Moskva: GPI Iskon, 1995.

Meeks, Brian. *Caribbean Revolutions and Revolutionary Theory: An Assessment of Cuba, Nicaragua and Grenada*. London: The MacMillan Press. 1993.

Payne Anthony, Sutton, Paul i Thorndike, Tony. *Grenada Revolution and Invasion*. London: Routledge, 1984.

Raine Jr., Edgar. *The Rucksack War: US Army Operational Logistics in Grenada, 1983*. Washington: Center of Military History US Army, 2010.

Volkogonov, Dmitry. *Autopsija za Carstvo: Sedam vođa koje su izgradile sovjetski režim*. Free Press: 1999.

Westad, Odd Arne. *Globalni hladni rat: velike sile i Treći svijet*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2009.

Schoenhals, Kai, Melanson, Richard. *Revolution and intervention in Grenada : the new jewel movement, the United States, and the Caribbean*. Westview Pr, 1985.

ČLANCI

Dimitrakis, Panagiotis. “The Soviet Invasion of Afghanistan: International Reactions, Military Intelligence and British Diplomacy.” *Middle Eastern Studies* 48, no. 4 (2012): 511–36.
<http://www.jstor.org/stable/41721150>.

Elkner, Julie. „Dedovshchina and the Committee of Soldiers’ Mothers under Gorbachev.” *The Journal of Power Institutions in Post-Soviet Societies*, no. 1. (2004.): 5-30
<http://journals.openedition.org/pipss/243>

Guttman, Allen. “The Cold War and the Olympics.” *International Journal* 43, no. 4 (1988): 554–68. <https://doi.org/10.2307/40202563>.

Thornton, Richard. Grenada: Preemptive strike. *Journal of Military and Strategic Studies, Fall and Winter 2008/9, Vol. 11, Issues 1 and 2.*
https://ciaotest.cc.columbia.edu/journals/jomass/v11i1/f_0028145_22911.pdf

NOVINE

Vjesnik 27. listopada 1983., broj 12986., godina XLIV

Vjesnik 30. listopada 1983., broj 12989., godina XLIV

INTERNETSKI POVEZNICE

Rutland Daily Herald from Rutland, Vermont, Ponedjeljak 14. studeni 1983.

<https://www.newspapers.com/newspage/534581190/>

McFadden, Robert D. FROM RESCUED STUDENTS, GRATITUDE AND PRAISE. New York Times. 28. listopada 1983. <https://www.nytimes.com/1983/10/28/world/from-rescued-students-gratitude-and-praise.html>

Omang, Joanne. Americans in Grenada, Calling Home, Say They Were Safe Before Invasion. The Washington Post. 26. listopada 1983.

<https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1983/10/26/americans-in-grenada-calling-home-say-they-were-safe-before-invasion/7cf1186e-a7de-43f2-94bb-3c19c83da565/>

Conyer V. Reagan - Center for Constitutional Rights <https://ccrjustice.org/home/what-we-do/our-cases/conyers-v-reagan>

Tyler, Patrick E. U.S. Invades Grenada, Fights Cubans. The Washington Post. 26. listopada 1983. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1983/10/26/us-invades-grenada-fights-cubans/df881f6a-df39-4f85-84be-1b6f367aef1f/>

Clines, Francis. Military od U.S. 'Standing tall,' Reagan asserts. The New York Times. 13. prosinac 1983. <https://www.nytimes.com/1983/12/13/nyregion/military-of-us-standing-tall-reagan-asserts.html>

Herbert Blaize Dies. The Washington Post.

<https://www.washingtonpost.com/archive/local/1989/12/20/herbert-blaize-dies/7859b163-f665-4588-b6d0-dbaffe8009ff/>

Soviet Afghan Role Widely Criticized. The Washington Post.

<https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1979/12/31/soviet-afghan-role-widely-criticized/d027aab7-d7b1-405e-bd3d-0f742996b6dc/>

Reagan's apology to Thatcher over Grenada revealed. BBC 10. studeni 2014.

<https://www.bbc.com/news/uk-29986729>

Henderson, Nicholas. The Reagan administration, which got behind Britain's successful effort to regain the Falkland Islands after Argentina seized: Behind the British Anger Over Grenada. The Washington Post, 4. studeni 1983.

<https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1983/11/06/behind-the-british-anger-over-grenada/c512a9a1-b025-4b80-ad59-f9d01d3746fe/>

Berlin, Michael. U.S. Allies Join in Lopsided U.N. Vote Condemning Invasion Of Grenada. The Washington Post. 3. studeni 1983.

<https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1983/11/03/us-allies-join-in-lopsided-un-vote-condemning-invasion-of-grenada/5d979c34-41c2-4ddb-826b-eb6e5425749d/>

VIDEOZAPISI

Jimmy Carter Presidential Library. „President Carter Speech to Olympic Representatives-1980 Olympics Boycott“ 21. ožujak 1980.

<https://www.youtube.com/watch?v=E5XSPoABW8M>